

Η εμπειρία της Ιρλανδίας και διδάγματα για την Ελλάδα: Σύνοψη Συμπερασμάτων Συνεδρίου

του Γκίκας Α. Χαρδούβελη
Οικονομικού Συμβούλου της Eurobank EFG και Καθηγητή στο Τμήμα Χρηματοοικονομικής και
Τραπεζικής Διοικητικής του Πανεπιστημίου Πειραιώς

Κυρίες και κύριοι,

Στο σημερινό συνέδριο καλύψαμε μια ευρεία γκάμα θεμάτων, συμπεριλαμβανομένων και των ερωτημάτων που περιγράφονται στον πρόλογο και είχαμε θέσει αρχικά στους ομιλητές μας, κκ. McArdle, Λουρή-Δενδρινού, Flintner και Πολεμαρχάκι. Οι σύνεδροι από το ακροατήριο έθεσαν επιπλέον ερωτήματα, τα οποία συνέβαλαν στον προβληματισμό μας και πιστεύω απαντήθηκαν ικανοποιητικά από τους ομιλητές. Η ημερίδα είχε σημαντική προστιθέμενη αξία.

Στην παρούσα σύνοψη, σταχυολογώ και επεκτείνω τμήματα της συζήτησης για το ιρλανδικό θαύμα, αφού πρώτα παρουσιάσω μια σύγκριση της Ελλάδας με την Ιρλανδία. Στο τέλος, καταλήγω στα διδάγματα για την ελληνική αναπτυξιακή προοπτική, που είναι και η ουσία του σημερινού συνεδρίου, όπως άλλωστε ανέφεραν στο χαιρετισμό και την εισαγωγή τους αντίστοιχα οι κκ. Νανόπουλος και Καραμούζης.

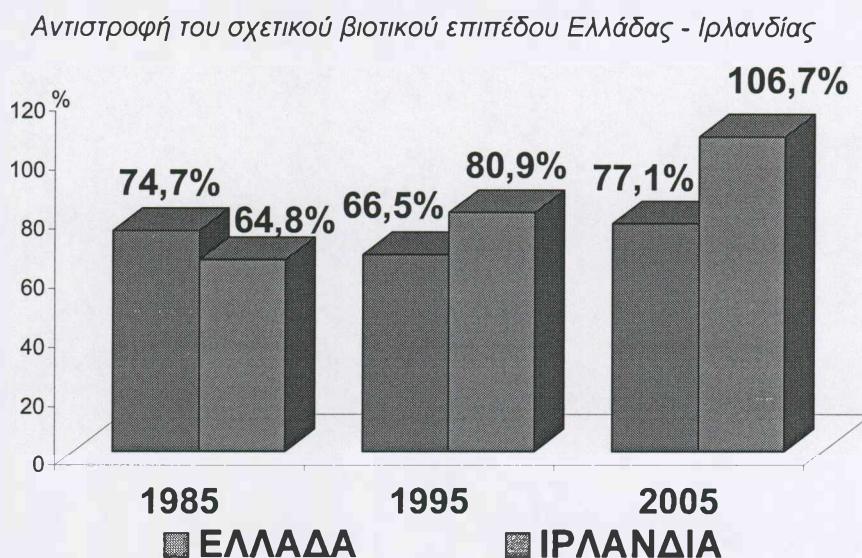
A. Συγκριτικά στοιχεία Ελλάδας - Ιρλανδίας

Πριν 20 περίπου χρόνια, το 1985, η Ιρλανδία βρισκονταν σε πολύ χειρότερη οικονομική κατάσταση από την Ελλάδα. Το κατά κεφαλήν βιοτικό επίπεδο ήταν κατά 15% χαμηλότερο από το ελληνικό, η ανεργία ήταν στο ύψος του 16,8% έναντι 7,0% στην Ελλάδα και το χρέος της Γενικής

Κυβέρνησης ανέρχονταν στο 108% του Α.ΕΘ.Π., ένα ποσοστό σχεδόν διπλάσιο από το ελληνικό, που τότε ήταν 53,6% του ελληνικού Α.Ε.Π.¹

Σήμερα, και οι δύο χώρες έχουν κάμει σημαντική πρόοδο. Έγιναν χώρες εισροής αντί εκροής μεταναστών και είχαν υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης. Όμως, η μεταξύ τους σχετική εικόνα έχει αντιστραφεί: Το βιοτικό επίπεδο στην Ιρλανδία είναι κατά 38% υψηλότερο από το ελληνικό (Διάγραμμα 1). Το δημόσιο χρέος μειώθηκε στο 34% του ΑΕΘ.Π στην Ιρλανδία, έναντι ανόδου στο 107% του Α.Ε.Π. στην Ελλάδα (Διάγραμμα 2). Η ανεργία έπεσε στην Ιρλανδία εδώ και χρόνια γύρω στο 4,5%, ενώ στην Ελλάδα αυξήθηκε στο 10,5% (Διάγραμμα 3).

Διάγραμμα 1: Κατά κεφαλήν Ακαθάριστο Εθνικό Εισόδημα (% ΕΕ-15)

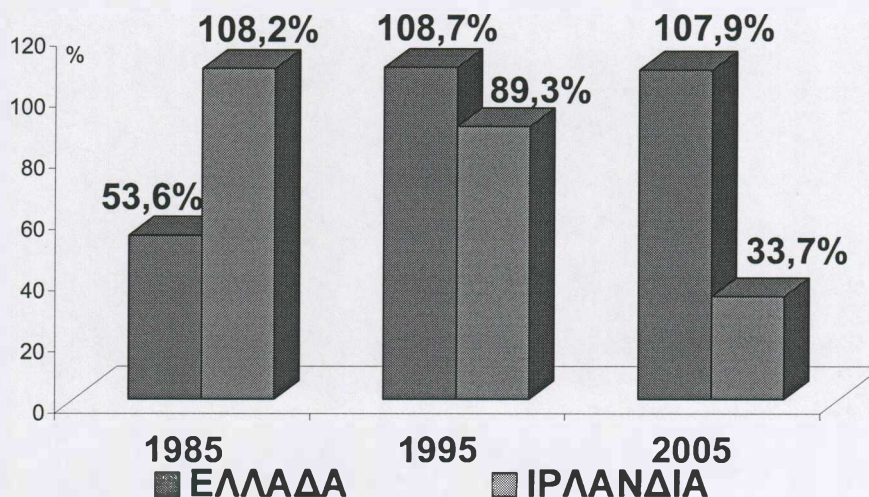

Πηγή: European Commission, Autumn 2005

¹ Για την Ιρλανδία, χρησιμοποιούμε το ακαθάριστο εγχώριο εισόδημα ή ακαθάριστο εθνικό προϊόν (Α.ΕΘ.Π.) ως μέτρο μεγέθους της εγχώριας οικονομίας διότι στην Ιρλανδία αυτό αυξήθηκε με μικρότερους ρυθμούς από το Α.Ε.Π. Το Α.Ε.Π. περιλαμβάνει και την κερδοφορία των ξένων επιχειρήσεων και είναι σήμερα στην Ιρλανδία περίπου 20% υψηλότερο από το Α.ΕΘ.Π.

Διάγραμμα 2: Χρέος Γενικής Κυβέρνησης
(% Α.Ε.Π. στην Ελλάδα & % Α.ΕΘ.Π. στην Ιρλανδία)

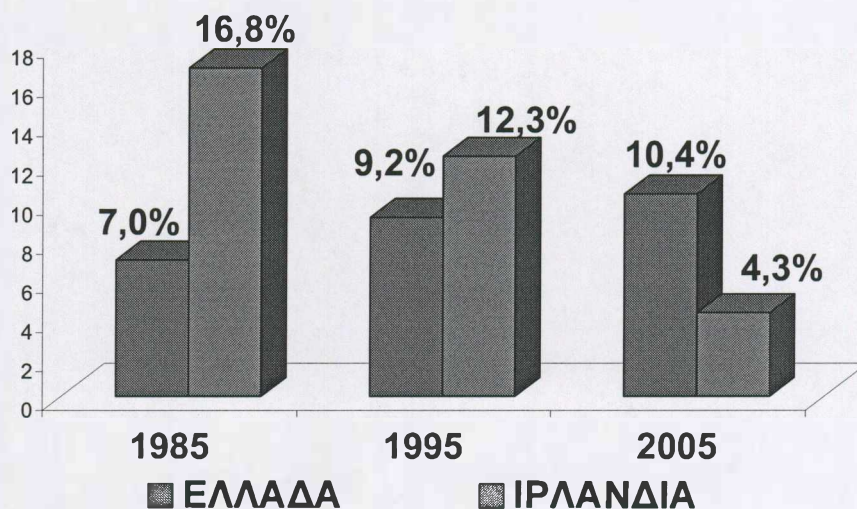
Αντίστροφη πορεία στο ύψος του χρέους

Πηγή: European Commission, Autumn 2005

Διάγραμμα 3: Ποσοστά Ανεργίας

Η ανεργία βελτιώνεται στην Ιρλανδία

Πηγή: European Commission, Autumn 2005

Στην 20ετία που πέρασε η Ιρλανδία μεταμορφώθηκε σε ισχυρό διεθνή παίκτη στους τομείς της Νέας Οικονομίας, τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές, τη φαρμακοβιομηχανία. Είναι η δεύτερη μεγαλύτερη εξαγωγέας μετά τις Η.Π.Α. στον κόσμο σε πληροφοριακά συστήματα και λογισμικό. Έγινε πόλος

εγκατάστασης πλειάδας πολυεθνικών επιχειρήσεων (βλ. ομιλία του κ. Flintner), ενώ η χώρα προσελκύει αντί να διώχνει υψηλά εκπαιδευμένο ανθρώπινο δυναμικό. Όμως, όπως ανέφερε και ο κ. McArdle, ένα μεγάλο ποσοστό της εγχώριας παραγωγής ανήκει σε ξένους, με αποτέλεσμα το εθνικό εισόδημα, που είναι ένας δείκτης του βιοτικού επιπέδου, να είναι κατά 20% περίπου μικρότερο από την αξία του ακαθαρίστου εγχωρίου προϊόντος (ΑΕΠ), που είναι ο συνήθης συγκριτικός δείκτης οικονομικής δραστηριότητας ανάμεσα στις χώρες.

Η Ελλάδα, όπως φαίνεται και στο Διάγραμμα 1, μόνο τα τελευταία δέκα χρόνια έκαμε σημαντικά βήματα σύγκλισης προς το μέσο βιοτικό επίπεδο της ΕΕ-15, ξεκινώντας με την προσπάθεια ένταξης στην ΟΝΕ. Από το 75% του κοινοτικού μέσου εισοδήματος των 15 χωρών το 1985 έπεσε στο 66% το 1995, αλλά στη συνέχεια ανακάμπτει διαρκώς, φτάνοντας το 2005 το 77%.

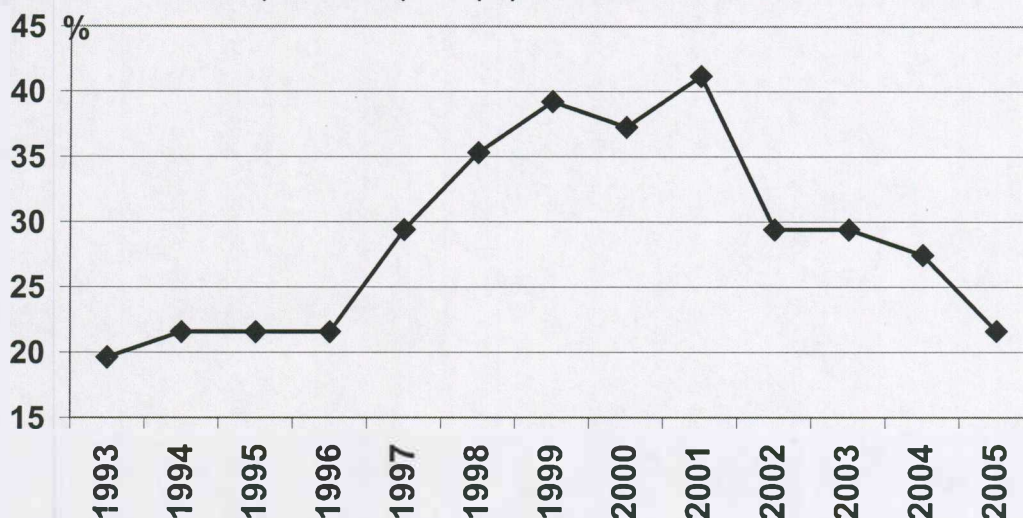
Η συνέχιση της προόδου των τελευταίων 10 ετών είναι το μεγάλο ερωτηματικό σήμερα. Ορισμένοι απαισιόδοξοι ισχυρίζονται ότι μεγάλο μέρος της ανάπτυξης οφείλεται στις εισροές του Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης που αναμένεται σύντομα να μειωθούν, κυρίως επειδή το Δ' ΚΠΣ είναι μικρότερο από το Γ' ΚΠΣ, όχι μόνο ως ποσοστό του ΑΕΠ, αλλά και σε απόλυτα μεγέθη. Από το Δ' ΚΠΣ θα αντληθούν δυνητικά πόροι €20,1 δισεκατ. (σε τιμές 2004) σε μια επταετία ή το 1,4% του συνολικού αναμενόμενου ονομαστικού ΑΕΠ της περιόδου 2007 - 2013, ενώ οι αντίστοιχοι δυνητικοί πόροι για την προηγούμενη επταετία από το Γ' ΚΠΣ ήταν €24,9 δισεκατ. (σε τιμές 1999) ή το 2,5% του συνολικού ονομαστικού ΑΕΠ της περιόδου 2000 - 2006.

Οι απαισιόδοξοι ισχυρίζονται, επίσης, ότι η ανάπτυξη των τελευταίων ετών οφείλεται στα έργα των Ολυμπιακών Αγώνων, καθώς και στο δανεισμό των νοικοκυριών, που και αυτός φτάνει σιγά-σιγά το σημείο κορεσμού. Επιπλέον, επιχειρηματολογούν ότι, σε αντίθεση με την Ιρλανδία, το εκπαιδευτικό μας σύστημα και, ιδιαίτερα η τριτοβάθμια εκπαίδευση χωλαίνει – μια σύγκριση παρουσιάζεται στη μελέτη των Μπαλφούσια-Πολεμαρχάκι - ενώ η ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων διολισθαίνει, κάτι που είναι ευρέως

γνωστό και ενδεικτικά περιγράφεται στο Διάγραμμα 4, με το διεθνή δείκτη του International Institute of Management Development.

Διάγραμμα 4: IMD: Ποσοστό χωρών που βαθμολογούνται κάτω από την Ελλάδα (σε σταθερό δείγμα 51 χωρών)

Η ανταγωνιστικότητα παραμένει στα επίπεδα του 1996

Πηγές: Eurobank EFG Research - Υπουργείο Ανάπτυξης, Διερεύνηση Διεθνών Δεικτών Ανταγωνιστικότητας, σελ. 32, Μάρτιος 2005.

Από την άλλη πλευρά, υπάρχει και η αισιόδοξη οπτική γωνία, αφού ακόμα και το παραδοσιακά συντηρητικό στις προβλέψεις του Διεθνές Νομισματικό Ταμείο εκτιμά ότι το δυνητικό προϊόν θα αυξάνεται τα επόμενα χρόνια κατά 3,5%², ένα ποσοστό που όμως θα μειώνεται βαθμιαία λόγω γήρανσης του πληθυσμού. Οι αισιόδοξοι υποστηρίζουν ότι παρά την πτώση της ανταγωνιστικότητας των τελευταίων ετών, η Ελλάδα ξεκίνησε τις διαρθρωτικές αλλαγές από την εποχή της Κυβέρνησης Σημίτη (βλ. Διάγραμμα 5)³, ενώ η νέα Κυβέρνηση Καραμανλή τις έχει επιταχύνει σημαντικά (βλ. ομιλία της κας. Λουρή-Δενδρινού). Οι διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις θα έχουν σημαντική θετική επίπτωση στην ανταγωνιστικότητα και την ανάπτυξη πιο μεσοπρόθεσμα. Οι αισιόδοξοι υποστηρίζουν, επίσης, ότι η επενδυτική δραστηριότητα στην Ελλάδα δεν οφείλεται μόνο στους Ολυμπιακούς Αγώνες,

² Πηγή: International Monetary Fund, Workshop in Athens, "Potential Growth in Greece, Trends and Prospects", September 19, 2005

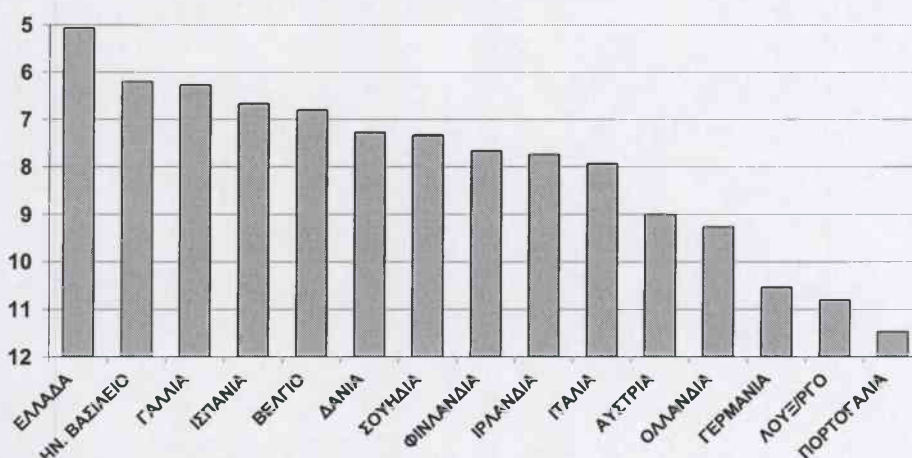
³ Βλ. επίσης το βιβλίο του τέως πρωθυπουργού της Ελλάδας, κ. Κώστα Σημίτη, «Πολιτική για μια δημιουργική Ελλάδα: 1996-2004», σελ. 217-249.

αφού ξεκίνησε πολύ νωρίτερα, πριν την ένταξη στην ΟΝΕ (βλ. Διάγραμμα 6) και, εφόσον η σημερινή κυβέρνηση είναι προσεκτική και δεν χρησιμοποιήσει τις δημόσιες επενδύσεις ως εργαλείο επίτευξης του στόχου μείωσης του δημοσιονομικού ελλείμματος, αναμένεται να συνεχιστούν ενόψει της ανάγκης της οικονομίας για επενδύσεις στις μεταφορές, την ενέργεια, την πληροφορική, τις τηλεπικοινωνίες, κλπ.

Διάγραμμα 5: ΠΡΟΟΔΟΣ ΣΤΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΗΣ ΛΙΣΣΑΒΟΝΑΣ 1999-2003

Μέση κατάταξη κάθε χώρας σε 15 διαρθρωτικούς δείκτες
(1:καλύτερη - 15:χειρότερη)

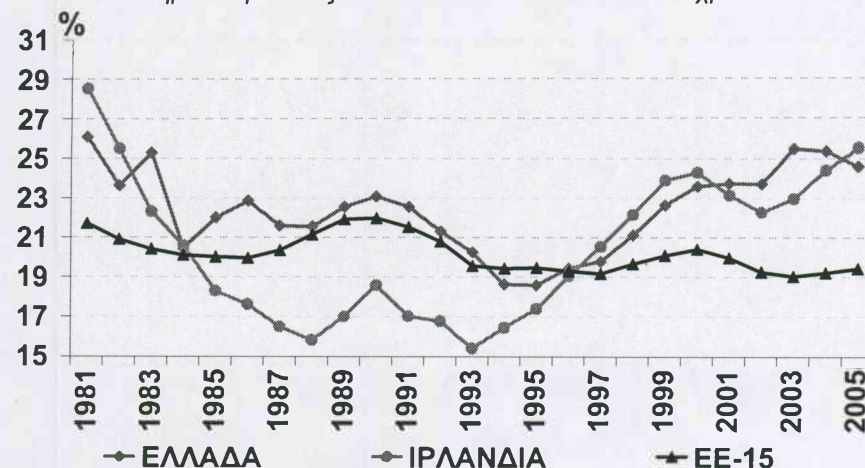
Παρά τη χαμηλή θέση στους διαρθρωτικούς δείκτες, η Ελλάδα σημείωσε τη μεγαλύτερη πρόοδο

Πηγή: Ευρωπ. Επιτροπή - Έκθεση Kok (2004)

Διάγραμμα 6: Επενδύσεις ως % ΑΕΠ

Σημαντική άνοδος των επενδύσεων τα τελευταία 10 χρόνια

Πηγή: European Commission, Autumn 2005

Ανεξάρτητα της οπτικής γωνίας του καθενός, η Ελλάδα σήμερα έχει ανάγκη από μια νέα πυξίδα αναπτυξιακής πολιτικής με μακροχρόνιους στόχους, που να λειτουργεί ως σημείο αναφοράς για τις προσδοκίες των επιχειρηματιών και των εργαζομένων. Κανένα αναπτυξιακό υπόδειγμα άλλης χώρας δεν αντιγράφεται, ούτε μεταφέρεται, αφού «η κάθε χώρα χαρακτηρίζεται από συγκεκριμένη ιδιοσυγκρασία και συγκριτικά πλεονεκτήματα», όπως αναφέρει ο κ. Νανόπουλος στον αρχικό χαιρετισμό του ή «δεν υπάρχει χρυσή συνταγή για την οικονομική ευημερία και την ανάπτυξη», όπως αναφέρει ο κ. Καραμούζης στην εισαγωγή του. Η Ελλάδα πρέπει λοιπόν να επενδύσει στα δικά της συγκριτικά πλεονεκτήματα, όπως αναφέρει η κα. Λουρή-Δενδρινού, και βεβαίως να αποφύγει λάθη του παρελθόντος ή λάθη άλλων χωρών. Η εμπειρία της Ιρλανδίας προσφέρει διδάγματα γι' αυτό το σκοπό.

B. Αιτίες του Ιρλανδικού θαύματος

Όπως ανέφερε ο κ. McArdle, ανέλυσε εις βάθος ο κ. Πολεμαρχάκις με την κα. Μπαλφούσια στο άρθρο τους, και συμφώνησαν και οι υπόλοιποι ομιλητές, το ιρλανδικό θαύμα δεν είναι μόνο θαύμα παραγωγικότητας της εργασίας, αλλά κυρίως θαύμα αύξησης της συνολικής απασχόλησης. Στο παρακάτω Διάγραμμα 7, περιγράφονται οι ρυθμοί αύξησης της παραγωγικότητας εργασίας και της συνολικής απασχόλησης από το 1980 έως σήμερα. Παρατηρήσατε ότι στην Ιρλανδία οι ρυθμοί αύξησης της παραγωγικότητας ήταν υψηλοί και στη δεκαετία του 1980, πριν δηλαδή ξεκινήσει η μεγάλη αναπτυξιακή της πορεία. Αντίθετα, η μεγάλη αύξηση στην απασχόληση παρατηρείται μετά το 1993 και συνδέεται άμεσα με τους τότε υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης. Την περίοδο 1994-2001 της ονομαζόμενης «Κέλτικης Τίγρης», η συνολική αύξηση της απασχόλησης ήταν 41%.

Διάγραμμα 7: Ιρλανδία: Ρυθμοί μεταβολής Απασχόλησης & Παραγωγικότητας

Μεγάλη η άνοδος στην απασχόληση μετά το 1993, ενώ η παραγωγικότητα συνεχίζεται με τους ίδιους ρυθμούς

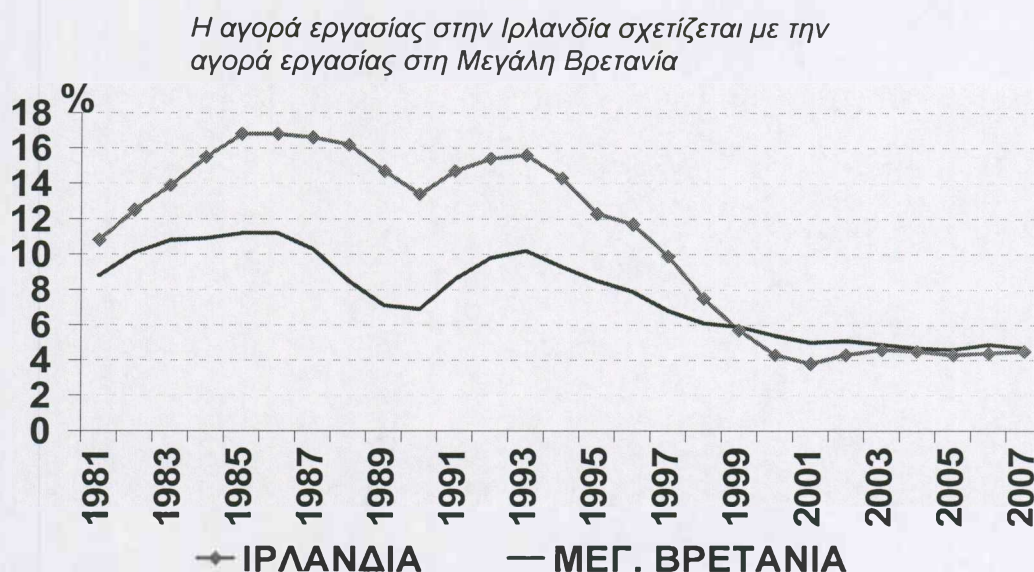

Πηγή: European Commission, Autumn 2005

Τι ήταν λοιπόν αυτό που έκανε την απασχόληση να εκτιναχθεί μετά το 1993; Η απάντηση πρέπει, εξ ορισμού, να έρθει τόσο από την πλευρά της προσφοράς εργασίας όσο και από την πλευρά της ζήτησης επιπλέον εργαζομένων από τις επιχειρήσεις. Στην πλευρά της προσφοράς εργασίας η Ιρλανδία είχε διαχρονικά ένα ιδιαίτερο χαρακτηριστικό, που εμποδίζει την ανάπτυξή της: Η προσφορά εργασίας συνδέονταν άμεσα με τα τεκταινόμενα στην αγορά εργασίας της Μεγάλης Βρετανίας. Οι Ιρλανδοί εργαζόμενοι μετανάστευαν εύκολα προς τη Μεγάλη Βρετανία όταν οι συνθήκες στη χώρα τους ήταν άσχημες. Όπως ανέφερε ο κ. Flintner, η άμεση σύνδεση των δύο αγορών ήταν τόσο μεγάλη, που ακόμα και στον τομέα της εκπαίδευσης οι Ιρλανδοί πολιτικοί συχνά αναρωτιόνταν αν θα έπρεπε να επενδύουν στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, αφού «έχαναν» τους αποφοίτους των σχολών τους στις αγορές του Ηνωμένου Βασιλείου και των Η.Π.Α. Όμως, στη δεκαετία του 1980 και στις αρχές της δεκαετίας του 1990 οι συνθήκες στην αγορά εργασίας ήταν εξίσου άσχημες και στη Μεγάλη Βρετανία. Αυτό φαίνεται στο παρακάτω Διάγραμμα 8, όπου περιγράφεται το ποσοστό ανεργίας στις δύο χώρες.

Η Ιρλανδία στάθηκε «τυχερή», με την έννοια ότι αναγκάστηκε να πάρει μέτρα για την οικονομία της, αφού η βαλβίδα διεξόδου προς την αγορά εργασίας του Ηνωμένου Βασιλείου είχε κλείσει. Επιπλέον, όταν οι ιρλανδικές και ξένες επιχειρήσεις ξεκινούσαν την επέκτασή τους στην Ιρλανδία και άρχισαν να προσλαμβάνουν (βλ. ομιλία του κ. Flintner), όχι μόνο υπήρχε μεγάλο απόθεμα εγχώριων εργαζομένων για πρόσληψη, αλλά παρατηρήθηκε και μια μαζική επάνοδος των Ιρλανδών στη χώρα τους, που αύξησε δραματικά τον πληθυσμό της χώρας και τους απασχολούμενους.

Διάγραμμα 8: Ποσοστά Ανεργίας

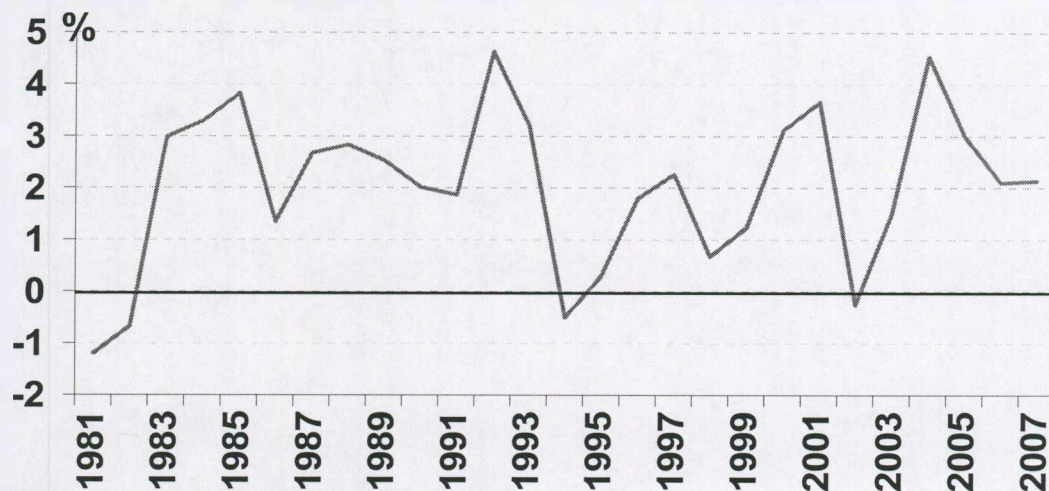

Πηγή: European Commission, Autumn 2005

Ένα δεύτερο χαρακτηριστικό της αγοράς εργασίας ήταν η μαζική είσοδος των γυναικών στην αγορά εργασίας και μάλιστα υπό μορφή μερικής απασχόλησης. Γενικότερα, η ελαστικότητα στην προσφορά εργασίας λόγω της εισόδου των γυναικών αλλά και του επαναπατρισμού των Ιρλανδών στη χώρα τους, κράτησε και τους ρυθμούς αύξησης των πραγματικών μισθών σε σχετικά χαμηλά επίπεδα (Διάγραμμα 9) παρά την εξαιρετικά μεγάλη ζήτηση εργατικού δυναμικού από πλευράς επιχειρήσεων, επιτρέποντας στις επιχειρήσεις αθρόες προσλήψεις και υψηλά κέρδη.

Διάγραμμα 9: Ιρλανδία: Ρυθμοί Μεταβολής Πραγματικών Αποδοχών ανά εργαζόμενο

Χαμηλοί οι ρυθμοί αύξησης των αποδοχών σε σχέση με την αύξηση της απασχόλησης. Αρνητικοί ρυθμοί μόνο το 1994 και το 2002

Πηγή: European Commission, Autumn 2005

Το ερώτημα λοιπόν για το ιρλανδικό θαύμα περιορίζεται στο επιμέρους ερώτημα για το ποια ήταν η αιτία που έκανε τους επιχειρηματίες να επιθυμούν την επέκταση των δραστηριοτήτων τους στη δεκαετία του 1990 και όχι πριν.

Οι Ιρλανδοί καλεσμένοι μας αναφέρθηκαν σε:

1. παράγοντες που προϋπήρχαν του 1987,
2. σε καταλυτικούς παράγοντες που εμφανίστηκαν από το 1987 και μετά, και έκαναν τη μεγάλη διαφορά στο ξεκίνημα,
3. αλλά και σε πολιτικές που συνεχίζονται έως σήμερα.

Στους παράγοντες που προϋπήρχαν και επέδρασαν θετικά, αλλά προηγουμένως - πριν το 1987 - δεν είχαν αποδώσει λόγω ίσως άστοχων πολιτικών επιλογών του παρελθόντος, αναφέρθηκαν από τον κ. McArdle:

- Η εκπαίδευση
- Το νεαρό της ηλικίας του πληθυσμού, που συνεπάγονταν ελάφρυνση στο δημοσιονομικό κόστος των συντάξεων και της περίθαλψης
- Φορολογικά κίνητρα για εξαγωγές
- Αποτελεσματική λειτουργία του κρατικού μηχανισμού, αφού για παράδειγμα μπορούσε ακόμα και στις δύσκολες εποχές να μαζέψει φορολογικά έσοδα ύψους 40% του Α.ΕΘ.Π.

➤ Η γλώσσα και η ειδική σχέση με τις Η.Π.Α. και τη Μεγάλη Βρετανία

Με άλλα λόγια, οι ιρλανδικές κυβερνήσεις είχαν ήδη μηδενίσει τους φορολογικούς συντελεστές στα κέρδη από τις εξαγωγές από τη δεκαετία του 1960 (βλ. ομιλίες των κκ. McArdle και Flinter). Είχαν επίσης ξεκινήσει να επενδύουν στην παιδεία από τη δεκαετία του 1960. Είχαν στήσει μηχανισμούς προώθησης των εξαγωγών τους στο εξωτερικό από τη δεκαετία του 1970 (βλ. κ. Flinter). Πολλοί από τους λόγους που συνέτρεξαν στο ιρλανδικό θαύμα προϋπήρχαν. Τι το καινούργιο λοιπόν συνέβη μετά το 1987, που να απελευθέρωσε το επιχειρηματικό ενδιαφέρον;

Το καινούργιο ήταν οι νέοι καταλυτικοί παράγοντες. Για τους καταλυτικούς παράγοντες, ο κ. McArdle και οι άλλοι ομιλητές ανέφεραν ότι βοήθησαν (α) Το ΚΠΣ (3% του ΑΕΠ), του οποίου οι εισροές αυξήθηκαν εκείνη περίπου την εποχή, μετά το 1987. (β) Οι υποτιμήσεις του 1986 και 1993 που έσπρωξαν προσωρινά την ανταγωνιστικότητα, και (γ) Η αύξηση του τουρισμού. Όμως, ο κύριος παράγοντας ήταν μια δέσμη πολιτικών που αποδέχτηκαν όλοι οι κοινωνικοί εταίροι με στόχο την αύξηση της ανταγωνιστικότητας από πλευράς μισθών, τη μείωση της φορολογίας όχι μόνο των κερδών, αλλά και της εργασίας, και τη μείωση του δημόσιου χρέους με μείωση των δαπανών του δημοσίου.

Οι ομιλητές μας ανέφεραν ότι το σημείο καμπής ήταν η αναγνώριση στα μέσα της δεκαετίας του 1980, ότι η προηγούμενη επεκτατική δημοσιονομική πολιτική επιδείνωνε την οικονομική κατάσταση της χώρας αντί να τη βελτιώνει. Το χρέος της Γενικής Κυβέρνησης το 1985 είχε ξεπεράσει το 100% του ΑΕΘΠ και οι τόκοι απορροφούσαν τεράστια κονδύλια. Η ανεργία είχε φτάσει στο 16,8%, διάφορα επιδόματα είχαν πάρει ανεξέλεγκτες διαστάσεις για τον προϋπολογισμό, ενώ επικρατούσε ένα έντονο αίσθημα απελπισίας παντού. Συγχρόνως, η γειτονική Μεγάλη Βρετανία, που παραδοσιακά αποτελούσε οδό διαφυγής, είχε παρόμοια προβλήματα. Η πόρτα για τους εργαζόμενους ήταν παντού κλειστή! Έτσι, μετά τη λεπτομερή μελέτη και τις προτάσεις του National Economic and Social Council, που ανέφερε ο κ. Flinter, το 1987 επιτεύχθηκε μια συμφωνία ανάμεσα στα

κόμματα και τους εκπροσώπους των εργαζομένων για ένα νέο πρότυπο ανάπτυξης, που αρχικά τουλάχιστον θα βασίζονταν σε μειωμένες πραγματικές αποδοχές και σε μείωση των κρατικών δαπανών, ακόμα και αν αυτό συνεπάγονταν απολύσεις εργαζομένων! Στη συμφωνία, υπήρχε και η μείωση του ωραρίου, αλλά δεν είχε προβλεφθεί αρχικά η μείωση της φορολογίας στο εισόδημα από εργασία. Αυτό έγινε αργότερα, όταν η αρχική πολιτική άρχισε να αποδίδει. Σημειώνεται ότι στη συνέχεια οι Ιρλανδοί ακολούθησαν τριετή προγράμματα «Κοινωνικών Δεσμεύσεων», που τηρήθηκαν και απέδωσαν.

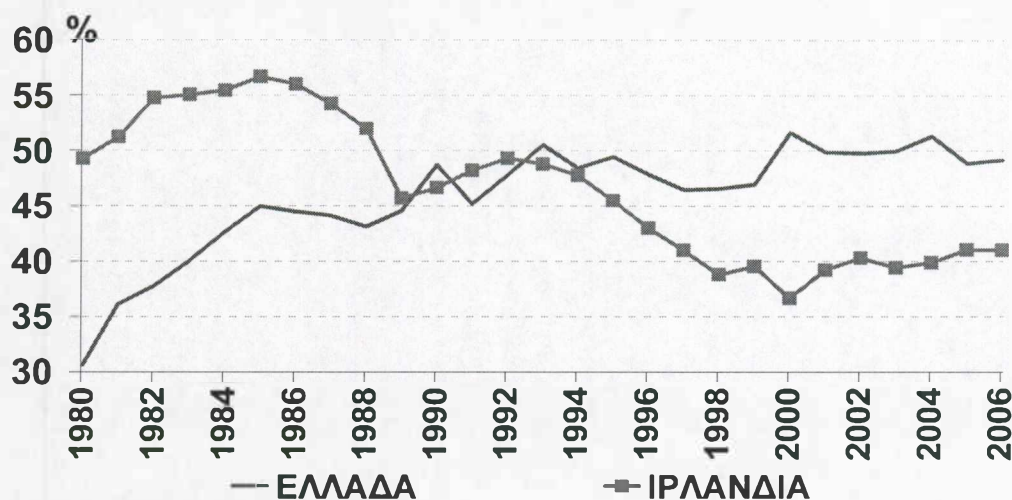
Αυτό λοιπόν που επέτρεψε τη μεγάλη αλλαγή μετά το 1987 ήταν η δημιουργία ενός ενάρετου κύκλου υψηλής κερδοφορίας των επιχειρήσεων, εισόδου των ξένων επιχειρήσεων σε τομείς συμπληρωματικούς με αυτούς των εγχώριων επιχειρήσεων, αύξησης των φορολογικών εσόδων, σχετικής μείωσης των κρατικών δαπανών, μείωσης στα έξοδα από τόκους, μεγάλης αύξησης της απασχόλησης και διαρκούς επέκτασης της οικονομικής δραστηριότητας χωρίς πληθωριστικές πιέσεις: «Ό,τι μπορούσε να πάει καλά, πήγε καλά», αναφέρει ο κ. McArdle στην ομιλία του. Αργότερα μειώθηκαν και οι φορολογικοί συντελεστές στο εισόδημα από την εργασία και στα κεφαλαιακά κέρδη, ενώ τα τελευταία χρόνια, η Ιρλανδία όπως και η Κύπρος έχουν πιεστεί από τους υπόλοιπους Ευρωπαίους για έναν ενιαίο συντελεστή στα κέρδη όλων των επιχειρήσεων. Οι ομιλητές μας ανέφεραν ότι παρά το μικρό φορολογικό συντελεστή στα κέρδη των επιχειρήσεων, που είναι 12,5%, σήμερα η Ιρλανδία έχει τα υψηλότερα έσοδα από τη φορολογία των επιχειρήσεων ως ποσοστό του ΑΕΠ σε σχέση με τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες (βλ. σχετικό διάγραμμα στην ομιλία του κ. McArdle).

Στο Διάγραμμα 10 περιγράφεται ενδεικτικά το ύψος της δημοσιονομικής προσαρμογής που επιτεύχθηκε στην Ιρλανδία στο πολιτικά δύσκολο σκέλος των κρατικών δαπανών. Στην Ιρλανδία παρατηρείται μετά το 1987 μια σταδιακή μείωση των κρατικών δαπανών ως ποσοστό του ακαθάριστου εθνικού εισοδήματος. Αντίθετα, στην Ελλάδα είχαμε αύξηση έως το 1993 και σταθεροποίηση έκτοτε. Οι Ιρλανδοί κατάφεραν να μειώσουν το χρέος τους, που σήμερα είναι στο 33,7% του Α.ΕΘ.Π., επειδή οι κρατικές

τους δαπάνες αυξάνονταν με πολύ μικρότερους ρυθμούς από το ονομαστικό Α.ΕΘ.Π.

Διάγραμμα 10: Κρατικές Δαπάνες ως % του Ακαθάριστου Εθνικού Εισοδήματος

Πτώση των δαπανών στην Ιρλανδία, σταθεροποίηση στην Ελλάδα

Πηγή: European Commission, OECD

Στο βιβλίο του, «Πολιτική για μια δημιουργική Ελλάδα: 1996-2004», σελ. 241, ο τέως πρωθυπουργός της Ελλάδας κ. Κώστας Σημίτης αναφέρει ότι συζήτησε με τον πρωθυπουργό της Ιρλανδίας, κ. Άχερν «τους λόγους για το μεγάλο αριθμό επενδύσεων, ιδίως από τις ΗΠΑ και τη Μ. Βρετανία». «Μου ανέφερε» γράφει ο κ. Σημίτης «ότι η προτίμηση των επιχειρήσεων αυτών προς την Ιρλανδία οφείλεται στο γεγονός ότι απευθύνονται σε ένα περιβάλλον όπου επικρατεί η Αγγλική γλώσσα, υπάρχει μεγάλη προσφορά στελεχών ειδικευμένων στην πληροφορική και η δυνατότητα ειδικών ρυθμίσεων κατά επιχείρηση για το ύψος των αμοιβών. Ένας πρόσθετος λόγος είναι η δυνατότητα μεγάλων φορολογικών απαλλαγών». Σύμφωνα με την προηγούμενη ανάλυση, η παραπάνω άποψη του Ιρλανδού πρωθυπουργού είναι συνεπής με τα γεγονότα και τους καταλυτικούς παράγοντες, αφού δίνει έμφαση στις διευθετήσεις που έγιναν στην αγορά εργασίας.

Στη συνέχεια, ο κ. Σημίτης παρουσιάζει τη δική του οπτική γωνία σχετικά με τα διδάγματα που μπορεί κάποιος να αποκομίσει από την

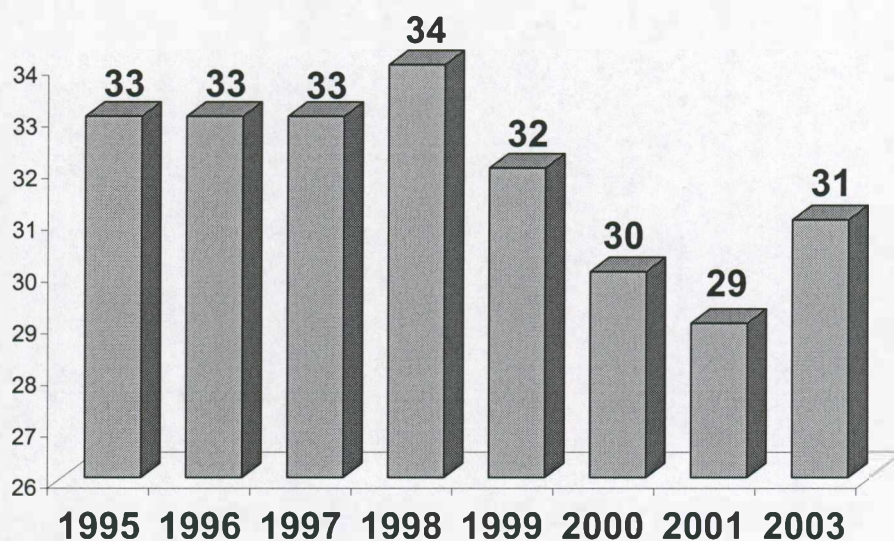
ιρλανδική εμπειρία, γράφοντας: «Στην Ελλάδα, αντίθετα, δεν είναι δυνατόν να υπάρξουν παρόμοιες προϋποθέσεις. Επιπλέον, η ικανοποίηση ορισμένων όρων αντίκειται στις πεποιθήσεις μας. Δεν είναι σωστό να επιδιώκουμε να ξεπεράσουμε τους ανταγωνιστές μας έχοντας χαμηλότερους μισθούς ή την πλέον χαλαρή περιβαλλοντική προστασία. Δεν κερδίζουμε με το να προωθούμε την οικονομία μας θέτοντας σε αμφισβήτηση επιτεύγματα της κοινωνίας μας.» Ο κ. Σημίτης μιλάει πρακτικά και με τη σοφία του πολιτικού που έπρεπε να πάρει αποφάσεις, αλλά βέβαια όχι στο περιβάλλον που αντιμετώπισαν οι αντίστοιχοι Ιρλανδοί πολιτικοί. Η Ελλάδα της οκταετίας 1996-2004 δεν αντιμετώπισε ποτέ τη βαθιά οικονομική κρίση της Ιρλανδίας του 1986, που έσπρωξε τους Ιρλανδούς εργαζόμενους να αποδεχτούν, αρχικά τουλάχιστον, μείωση των πραγματικών μισθών. Είναι επίσης ξεκάθαρο ότι στις πολιτικές αποφάσεις σταθμίζονται όχι μόνο οι οικονομικοί, αλλά και οι κοινωνικοί στόχοι και ότι στην περίπτωση της Ιρλανδίας η στάθμιση της εποχής εκείνης ήταν υπέρ των οικονομικών στόχων σε τέτοιο βαθμό που δεν μπορεί να επαναληφθεί στη σημερινή Ελλάδα. Είναι αξιοσημείωτο, επίσης, ότι ο κ. Σημίτης θίγει το ζήτημα της επιβάρυνσης του περιβάλλοντος, ένα θέμα πάνω στο οποίο σήμερα γίνεται μια ευρεία συζήτηση στην Ιρλανδία, αλλά που δεν ανέλυσαν οι ομιλητές μας και γι' αυτό δεν το σχολιάζω περαιτέρω.

Ένα εύλογο ερώτημα είναι αν τελικά οι Ιρλανδοί εργαζόμενοι κατέληξαν να είναι οι χαμένοι, παρά τις αρχικές θυσίες που δέχτηκαν να κάνουν. Στο προηγούμενο Διάγραμμα 9, οι πραγματικές αυξήσεις στις αποδοχές των εργαζομένων είναι αρνητικές τα έτη 1994 και 2002. Τα υπόλοιπα έτη οι αυξήσεις είναι θετικές, γεγονός που υποδηλώνει ότι παρά τις διαπραγματεύσεις για μειωμένες αποδοχές, οι αποδοχές τελικά δεν μειώθηκαν. Έτσι, αν και οι ομιλητές μας δεν έδειξαν συγκεκριμένα στοιχεία, φαίνεται ότι στο τέλος κέρδισαν και οι εργαζόμενοι. Άλλωστε, το εθνικό εισόδημα αυξήθηκε τόσο πολύ, βρίσκεται στο 107% του μέσου ευρωπαϊκού των 15 χωρών-μελών σήμερα, που οι περισσότεροι πρέπει να κέρδισαν. Μια πιο συγκεκριμένη απάντηση δίδεται από την τροχιά του δείκτη ανισοκατανομής του εισοδήματος (Gini Coefficient). Συγκρίσιμα στοιχεία πριν το 1995 δεν υπάρχουν, αλλά τα στοιχεία μετά το 1995 δείχνουν μια μικρή

βελτίωση στην κατανομή του εισοδήματος, επειδή το ύψος της ανισοκατανομής μειώνεται (Διάγραμμα 11). Εφόσον λοιπόν βελτιώθηκε όχι μόνο το εισόδημα αλλά και η κατανομή του, συμπεραίνεται ότι η πλειονοψηφία του ιρλανδικού πληθυσμού συμμετείχε στο μέρος της ανάπτυξης.

Διάγραμμα 11: Ιρλανδία: Δείκτης Ανισοκατανομής Εισοδήματος GINI

Ελαφρά βελτίωση στην κατανομή του εισοδήματος

Πηγή: Eurostat

Γ. Διδάγματα για την Ελλάδα

Είναι ξεκάθαρο ότι το μεγάλο άλμα της πραγματικής σύγκλισης που έγινε στην Ιρλανδία στην επταετία 1994-2001 δεν μπορεί να επαναληφθεί στη σημερινή Ελλάδα με τον τρόπο που έγινε στην Ιρλανδία. Το σημείο εκκίνησης για την Ελλάδα σήμερα δεν είναι μια μεγάλη οικονομική κρίση, που να μπορεί εύκολα να συσπειρώσει τα πολιτικά κόμματα και όλους τους κοινωνικούς εταίρους, ιδιαίτερα τους εργαζόμενους, σε αμοιβαίες υποχωρήσεις, όπως έγινε στη δεκαετία του 1980 στην Ιρλανδία. Όμως, η ιρλανδική εμπειρία παρέχει άλλα χρήσιμα διδάγματα.

Γ.1 Διδάγματα για επιλογές οικονομικής πολιτικής

Το πρώτο προφανές δίδαγμα είναι η ανάγκη επίτευξης όσο το δυνατόν ευρύτερης κοινωνικής συναίνεσης στην οικονομική πολιτική που ακολουθείται. Στη συναίνεση αναφέρθηκαν και οι τέσσερις ομιλητές μας. Με τη συναίνεση όχι μόνον αποφεύγονται οι κοινωνικές συγκρούσεις, αλλά δημιουργείται συνήθως και ένας ενάρετος κύκλος ευημερίας με πολλαπλασιαστικά οφέλη. Τη συναίνεση αυτή την έχουν αντιληφθεί οι κοινωνικοί εταίροι στην Ελλάδα και το έχουν αποδείξει στην πράξη, αφού συχνά συμφωνούν σε πολλά σημεία. Η συναίνεση, βέβαια, είναι μόνο ένα από στοιχεία που απαιτούνται για την ανάπτυξη.

Ένα δεύτερο δίδαγμα είναι η οριοθέτηση μιας δέσμης οικονομικών πολιτικών με κοινή φιλοσοφία και προοπτική και όχι απλώς η εφαρμογή ασύνδετων πολιτικών. Η συνεκτική δέσμη μέτρων είναι αυτή που έχει πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα. Σύμφωνα με την κα. Λουρή-Δενδρινού, η δέσμη αυτή υπάρχει στη χώρα μας μέσω της διαδικασίας της Λισσαβόνας και του νέου Εθνικού Προγράμματος Μεταρρυθμίσεων (ΕΠΜ). Το ΕΠΜ, πράγματι, περιέχει μια συνεκτική δέσμη πολιτικών για μακροοικονομική ισορροπία, για ενίσχυση των υποδομών, της παιδείας, του ανταγωνισμού και της επιχειρηματικότητας, αλλά και για ενίσχυση της απασχόλησης. Το ΕΠΜ, όμως, θα πρέπει να εμπλουτιστεί με συγκεκριμένα χρονοδιαγράμματα ενδιάμεσων στόχων και πολιτικών δράσεων που να το συνδέουν πιο άμεσα με τους ποσοτικούς στόχους της Λισσαβόνας για το 2010. Αυτή είναι η ανοικτή πρόκληση και σ' αυτή αναφέρθηκαν ορισμένοι σύνεδροι από το ακροατήριο.

Για παράδειγμα, ενώ όλοι συμφωνούμε για την αναγκαιότητα μείωσης του δημόσιου χρέους, ιδιαίτερα ενόψει του επερχόμενου ασφαλιστικού προβλήματος και της γήρανσης του πληθυσμού, που τόνισε ο κ. Πολεμαρχάκης, δεν είναι ξεκάθαρο με ποιο τρόπο θα επιτευχθεί η μείωση αυτή, πόσο μεγάλη θα είναι και πότε αναμένεται να επιτευχθεί. Στο ΕΠΜ δεν υπάρχει καμία συγκεκριμένη δέσμευση για τον στόχο του 60% Χρέος / ΑΕΠ.

Είμαστε διατεθειμένοι να ξεκινήσουμε μια σταδιακή μείωση της αύξησης των κρατικών δαπανών ως ποσοστό του ΑΕΠ, όπως έκανε η Ιρλανδία, όταν μάλιστα ο πληθυσμός μας γηράσκει και οι κοινωνικές μας δαπάνες αυξάνονται; Και πώς θα γίνει αυτό πολιτικά εφικτό;

Στον Πίνακα 1 απεικονίζονται τα αποτελέσματα αριθμητικών υπολογισμών, που δείχνουν το ύψος των πρωτογενών πλεονασμάτων που απαιτούνται για να πετύχουμε το στόχο της Ε.Ε. για χρέος Γενικής Κυβέρνησης προς το ΑΕΠ ίσο με 60% είτε το 2015 είτε το 2025. Ο στόχος δύσκολα επιτυγχάνεται. Μόνο στην περίπτωση που δεν υπάρχουν απευθείας επιβαρύνσεις στο χρέος (δηλαδή όλες οι δαπάνες περνούν πρώτα από το έλλειμμα πριν καταλήξουν στο χρέος), και το ονομαστικό ΑΕΠ αυξάνεται με ρυθμούς 7%, ενώ τα ονομαστικά επιτόκια παραμένουν στο 3,5% είναι δυνατόν με σχεδόν μηδενικά πρωτογενή πλεονάσματα να πιάσουμε το στόχο, και αυτό μόνο το 2025. Όμως, ήδη ξεκίνησε η περίοδος ανοδικών επιτοκίων (βλ. Διάγραμμα 20) και κατά συνέπεια για να επιτευχθεί ο στόχος απαιτούνται ακόμα υψηλότεροι ρυθμοί ανάπτυξης.

Πίνακας 1

**Αναγκαία πρωτογενή πλεονάσματα (% ΑΕΠ)
για τη μείωση του λόγου Χρέους Γενικής Κυβέρνησης / ΑΕΠ στο 60%**

Χρονικός Ορίζοντας: 10 έτη (δηλ. έως το 2015)

		Απαισιόδοξος Ρυθμός Αύξησης Ονομαστικού ΑΕΠ= 3%	Μεσαίος Ρυθμός Αύξησης Ονομαστικού ΑΕΠ= 5%	Αισιόδοξος Ρυθμός Αύξησης Ονομαστικού ΑΕΠ= 7%
Ονομαστικό	3,50 %	7,6	5,5	3,5 ☒
Επιτόκιο	4,50 %	8,3	6,1	4,1
Δανεισμού	6.00 %	9,5 ☒	7,2	5,0

Χρονικός Ορίζοντας: 20 έτη (δηλ. έως το 2025)

		Απαισιόδοξος Ρυθμός Αύξησης Ονομαστικού ΑΕΠ= 3%	Μεσαίος Ρυθμός Αύξησης Ονομαστικού ΑΕΠ= 5%	Αισιόδοξος Ρυθμός Αύξησης Ονομαστικού ΑΕΠ= 7%
Ονομαστικό	3,50 %	4,7	2,3	0,1 ☒
Επιτόκιο	4,50 %	6,1	3,4	1,0
Δανεισμού	6.00 %	8,5 ☒	5,3	2,5

☒ Δυσμενές σενάριο

☒ Ευνοϊκό σενάριο

Ένα τρίτο δίδαγμα απορρέει από μια σημαντική πτυχή του ιρλανδικού θαύματος, που είναι η ιδιαιτερότητα της αγοράς εργασίας, όπως τόνισε και ο κ. Πολεμαρχάκης. Σε σχέση με την υπόλοιπη Ευρώπη, ο πληθυσμός της Ιρλανδίας είναι ο πλέον νεανικός. Το 2005 μόνο το 15,8% του πληθυσμού είναι άνω των 60 ετών, ενώ στην Ελλάδα το αντίστοιχο ποσοστό είναι 24,4%. Οι προβλέψεις των Ηνωμένων Εθνών δείχνουν ότι το 2035, στην Ιρλανδία το ποσοστό αυτό θα αυξηθεί στο 24,6% και στην Ελλάδα στο 37,2% (Διάγραμμα 12). **Η Ιρλανδία θα βρίσκεται στο σημερινό επίπεδο γήρανσης του πληθυσμού της Ελλάδας μετά από 30 χρόνια!** Αυτό συνεπάγεται ότι το δυνητικό προϊόν στην Ιρλανδία έχει πολύ μεγαλύτερα περιθώρια ανάπτυξης στο μέλλον απ' ότι έχει στην Ελλάδα.

Διάγραμμα 12: Ποσοστό του πληθυσμού άνω των 60 ετών

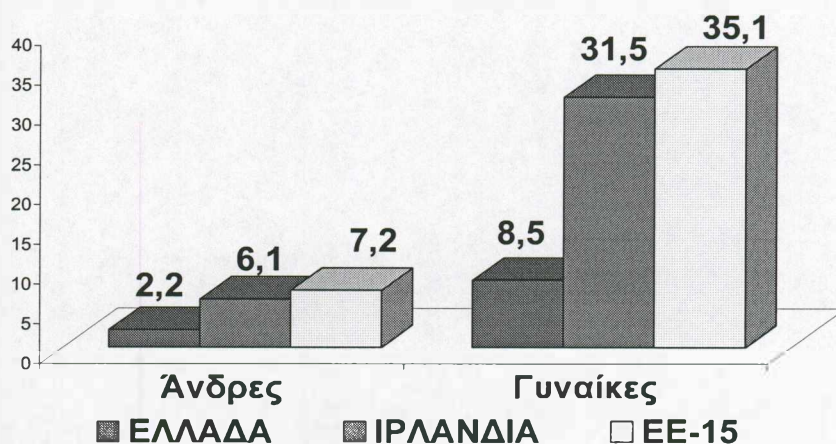
Πηγή: United Nations

Τη νεανικότητα του πληθυσμού της Ιρλανδίας δεν μπορούμε να την αναπαράγουμε, τουλάχιστον μεσοπρόθεσμα. Μπορούμε, όμως, εύκολα να παραδειγματιστούμε από ένα δεύτερο χαρακτηριστικό της αγοράς εργασίας στην Ιρλανδία, που είναι η μεγάλη είσοδος των γυναικών στη δεκαετία του 1990. Οι γυναίκες κατέλαβαν κυρίως θέσεις μερικής απασχόλησης, γεγονός που παρέχει σημαντική ευελιξία στην αγορά εργασίας, αλλά και τη δυνατότητα διατήρησης του ρυθμού αναπαραγωγής του πληθυσμού. Στην Ελλάδα η

μερική απασχόληση, ιδιαίτερα αυτή των γυναικών, αποτελεί ένα πολύ μικρό ποσοστό της συνολικής απασχόλησης (Διάγραμμα 13) και έχει περιθώρια σημαντικής βελτίωσης. Μέτρα υπέρ της εργασίας στο σπίτι, υπέρ της αύξησης των βρεφονηπιακών σταθμών και των ωρών λειτουργίας τους, βοηθούν προς την κατεύθυνση αυτή. Το ότι η μερική απασχόληση κάνει τη διαφορά της Ελλάδας με την υπόλοιπη Ευρώπη φαίνεται από το γεγονός ότι σε όρους πλήρους απασχόλησης έχουμε τα ίδια ποσοστά απασχόλησης με την Ευρώπη των 15 (Διάγραμμα 14).

Διάγραμμα 13: % Μερικής απασχόλησης ανά φύλο (2004)

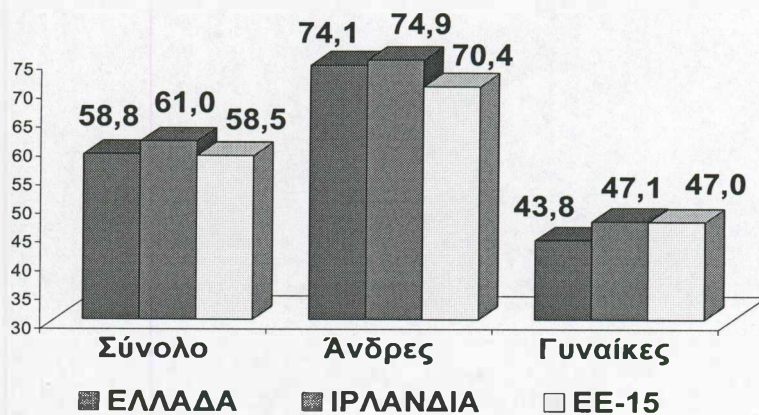
Χαμηλή η μερική απασχόληση στην Ελλάδα

Πηγή: European Commission

Διάγραμμα 14: % Απασχόλησης σε ισοδύναμους όρους Πλήρους Απασχόλησης, 2004

Στο μέσο όρο η Ελλάδα, με εξαίρεση τις γυναίκες

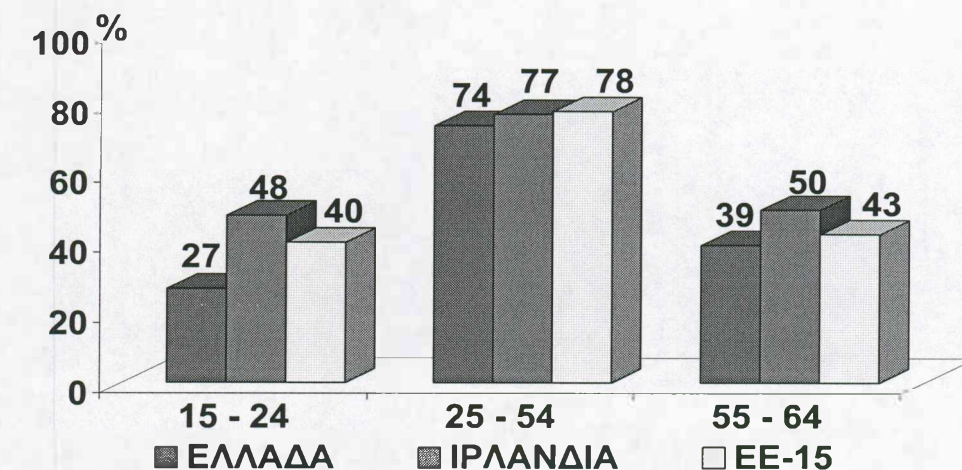

Πηγή: European Commission

Γενικότερα, στο θέμα της απασχόλησης, προβλήματα υπάρχουν όχι μόνο στις γυναίκες, αλλά και στους νέους (Διάγραμμα 15), καθώς και σε αυτούς με μεσαίο επίπεδο εκπαίδευσης (Διάγραμμα 16). Στη χώρα μας οι υψηλοί ρυθμοί ανάπτυξης, ιδιαίτερα μετά το 1999, δεν αύξησαν την απασχόληση ούτε μείωσαν την ανεργία όσο αναμενόταν.

Διάγραμμα 15: Κατανομή ποσοστών απασχόλησης ανά ηλικία, 2004

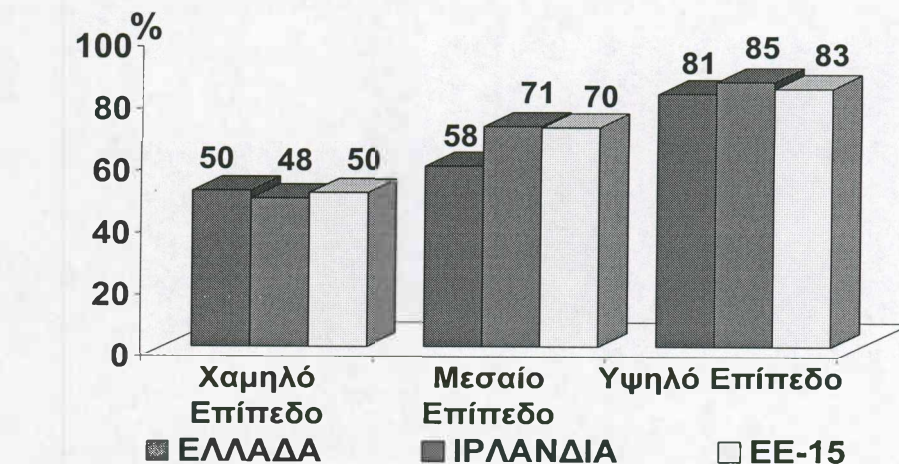
Εντονότερο πρόβλημα έχουν οι νέοι στην Ελλάδα

Πηγή: European Commission

Διάγραμμα 16: Ποσοστά απασχόλησης 2003 στην κάθε κατηγορία εκπαίδευσης

Προβληματικό το μεσαίο επίπεδο στην Ελλάδα

Πηγή: European Commission

Απαιτούνται λοιπόν ενεργές πολιτικές απασχόλησης, οι οποίες πρέπει να διοχετευτούν εκεί που υπάρχει το κύριο πρόβλημα:

- Στην αύξηση της **μερικής απασχόλησης των γυναικών** με μέτρα που βοηθούν τη μητέρα-εργαζόμενη
- Στη **γρήγορη είσοδο των νέων στην αγορά εργασίας**
- Στην είσοδο και παραμονή των **αποφοίτων δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης** στην αγορά εργασίας
- Στην αύξηση της απασχόλησης στην ύπαιθρο σε τομείς συμπληρωματικούς των γεωργικών εργασιών (αναπτυξιακή πολιτική)

Σημειώνω ότι έως τα μέσα του 2005 δαπανήθηκαν **€853 εκατ.** από το Γ' ΚΠΣ για κατάρτιση-απασχόληση ή 7,7% της μέχρι τότε δημόσιας δαπάνης του ΚΠΣ και εκτιμάται ότι δημιουργήθηκαν 155 χιλιάδες ισοδύναμα άνθρωπο-έτη εργασίας (246 χιλιάδες άτομα). Παραμένει ένα μεγάλο ερωτηματικό, όμως, αν τα χρήματα αυτά έπιασαν τόπο. Πιο ποσοστό αυτών που ωφελήθηκαν βρήκε στη συνέχεια μόνιμη εργασία; Με πιο τρόπο ωφέλησε η κατάρτιση τους ήδη εργαζόμενους; Αυτά παραμένουν αναπάντητα ερωτήματα.

Γ.2 Διδάγματα για τον τρόπο εφαρμογής των πολιτικών

Τα ουσιαστικά διδάγματα από την ιρλανδική εμπειρία δεν έχουν να κάνουν τόσο με τις συγκεκριμένες πολιτικές που ακολούθησαν οι Ιρλανδοί, όσο με το τρόπο που εφάρμοσαν τις πολιτικές αυτές. Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι πολλές πολιτικές τους αποτελούσαν την εποχή που έγιναν μια βαθιά καινοτομία και ένα μεγάλο ρίσκο. Για παράδειγμα, μια πτυχή του ιρλανδικού θαύματος ήταν η μείωση των φορολογικών συντελεστών και η γενικότερη προσπάθεια προσέλκυσης ξένων επενδύσεων. Η πολιτική πέτυχε εν μέρει επειδή η Ιρλανδία δεν είχε τότε πολλούς ανταγωνιστές στο θέμα της φορολογίας, αλλά και επειδή τόλμησε μια δραστική αλλαγή, που τη διαφοροποίησε. Πέτυχε, επίσης, διότι εκμεταλλεύτηκε τα συγκριτικά

πλεονεκτήματα που έχει, κυρίως το νεανικό και άρτια εκπαιδευμένο ανθρώπινο δυναμικό της που μιλάει και μια διεθνή γλώσσα, την Αγγλική, τη σχέση της με τη διασπορά στις Η.Π.Α. και τη γεωγραφική της θέση για τους επενδυτές εκ των Η.Π.Α. Φυσικά, όπως προ-αναφέρθηκε, από μόνη της η φορολογική πολιτική για τις εξαγωγικές επιχειρήσεις δεν ήταν η αιτία της ραγδαίας ανάπτυξης στην Ιρλανδία αφού προϋπήρχε της δεκαετίας του 1990, χωρίς αποτελέσματα. Το δίδαγμα όμως είναι ότι οι Ιρλανδοί προσπάθησαν και επέμειναν στην προσπάθεια αυτή στη διάρκεια του χρόνου. Όταν λοιπόν οι συνθήκες το επέτρεψαν από τα τέλη της δεκαετίας του 1980, οι νέες πολιτικές έδωσαν με την παλαιά φορολογική πολιτική και προσέλκυσαν ξένες επενδύσεις.

Σήμερα, προφανώς η ίδια συνταγή για την περίπτωση της Ελλάδας θα συναντούσε σημαντικά εμπόδια, δεδομένου του φορολογικού ανταγωνισμού που επικρατεί, ιδιαίτερα από τις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης. Το δίδαγμα από την ιρλανδική εμπειρία δεν είναι αναγκαστικά η φορολογική πολιτική τους, αλλά ότι βρήκαν κάτι τότε που τους διαφοροποίησε και το εφάρμοσαν σε βάθος χρόνου. Σήμερα, **η στρατηγική βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας της Ελλάδας πρέπει αναγκαστικά να περάσει μέσα από τα ελληνικά συγκριτικά πλεονεκτήματα που την διαφοροποιούν**, και να λάβει υπόψη το σημερινό διεθνές περιβάλλον, τους σημερινούς ανταγωνιστές μας και τις τάσεις που αναμένεται να επικρατήσουν στο μέλλον.

Σήμερα, η ONE και η παγκοσμιοποίηση διαμορφώνουν ένα πολύ διαφορετικό εξωτερικό περιβάλλον σε σχέση με δέκα ή περισσότερα έτη νωρίτερα. Για παράδειγμα, μετά το 1993 ο μέσος ετήσιος ρυθμός αύξησης της αξίας του παγκόσμιου εμπορίου είναι 12,9% όταν το παγκόσμιο ονομαστικό ΑΕΠ αυξάνεται μόνον κατά 6,0% (βλ. Διάγραμμα 17). Οι διασυνοριακές κινήσεις κεφαλαίων έχουν, επίσης, πολλαπλασιαστεί. Ενδεικτικά, οι διασυνοριακές πράξεις συναλλάγματος από 50,5% της συνολικής αξίας των πράξεων το 1992, έφτασαν το 62,0% το 2004, ενώ η συνολική αυτή αξία από 8,8% του παγκόσμιου ΑΕΠ έφτασε το 12% (Διάγραμμα 18α και Διάγραμμα 18β).

Διάγραμμα 17: Παγκόσμιο εμπόριο ως % παγκόσμιου ΑΕΠ

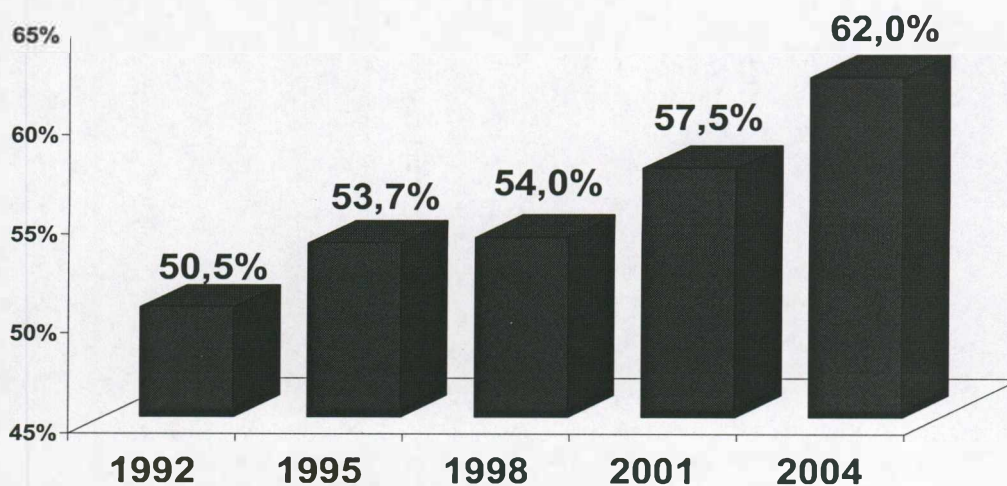
Οι υπερδιπλάσιοι ρυθμοί αύξησης του εμπορίου σε σχέση με την οικονομική δραστηριότητα, αυξάνουν το ειδικό βάρος του

Πηγή: IMF, World Bank

Διάγραμμα 18α: % Διασυνοριακών Συναλλαγών στην Παγκόσμια Αγορά Συναλλάγματος

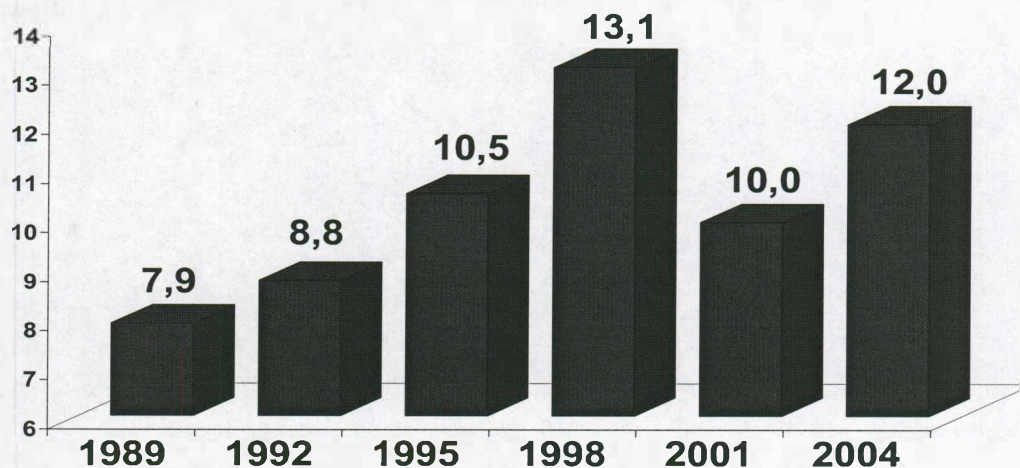
Αυξάνεται το ειδικό βάρος των διασυνοριακών συναλλαγών ...

Πηγή: BIS, Triennial Central Bank Survey, 1996 - 2005

Διάγραμμα 18β: Όγκος Παγκόσμιας Αγοράς Συναλλάγματος ως πολλαπλάσιο του ΑΕΠ

... σε μια αγορά που εκτινάχθηκε από 8 στις 12 φορές το Παγκόσμιο ΑΕΠ

Πηγή: BIS, Triennial Central Bank Survey, 1996 - 2005

Συνεπώς, η Ελλάδα πρέπει να αναλάβει τους δικούς της κινδύνους. Αντιγραφή παλαιών δοκιμασμένων συνταγών μειώνει τους κινδύνους αλλά δεν αποτελεί καινοτομία, αφού όλες οι χώρες μπορούν να τις αντιγράψουν, κάτι που τόνισαν και οι κκ. Νανόπουλος και Καραμούζης. Για παράδειγμα, ακόμα και η τελική επιτυχία των στόχων της διαδικασίας της Λισσαβόνας για την Ελλάδα μπορεί να μην προωθήσει την ανταγωνιστικότητα στο βαθμό που περιμένουμε, αν και οι υπόλοιπες χώρες της Ε.Ε. πετύχουν τους στόχους τους. Η ανταγωνιστικότητα είναι δείκτης του πόσο πιο γρήγορα προοδεύουμε σε σχέση με τους άλλους όχι αν απλώς προοδεύουμε σε απόλυτους ρυθμούς.

Οι Ιρλανδοί ήταν ιδιαίτερα επίμονοι στη μακρόπνοη στρατηγική τους για επενδύσεις στην παιδεία – παρά το γεγονός ότι έχαναν αρχικά τους αποφοίτους των πανεπιστημίων τους στο εξωτερικό. Ρισκάρισαν και στον τομέα αυτό. Τη θετική συμβολή της παιδείας στην οικονομική ανάπτυξη ανέλυσε ενδελεχώς ο κ. Πολεμαρχάκης με την κα. Μπαλφούσια. Εδώ απλώς προσθέτω ότι η εισαγωγή της αξιολόγησης των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και των εκπαιδευτικών και η σύγκριση με άλλες χώρες είναι το πρώτο βήμα

αναγνώρισης των προβλημάτων στη χώρα μας, όσο ημιτελής και αν είναι στην αρχή.⁴

Οι Ιρλανδοί ήταν, επίσης, επίμονοι και στην πολιτική προώθησης των εξαγωγών και προσέλκυσης ξένων επενδύσεων σε τομείς που οι ίδιοι υστερούσαν. Για παράδειγμα, η Ιρλανδία επένδυσε στο λογισμικό από τα πέτρινα χρόνια, στις αρχές της δεκαετίας του 1980. Δεν είχε αποτελέσματα η προσπάθεια τότε λόγω των μακροοικονομικών ανισορροπιών που περιέγραψε ο κ. McArdle. Όμως, η Ιρλανδία συνέχισε την πολιτική της. Ρισκάρισε. Επένδυσε στα τηλεφωνικά κέντρα εξυπηρέτησης (call centers) προς τα τέλη της δεκαετίας του 1980, στο διαδίκτυο και το ηλεκτρονικό επιχειρείν στις αρχές της δεκαετίας του 1990, στη βιο-φαρμακευτική στα τέλη της δεκαετίας του 1990. Σήμερα προσπαθεί να σπρώξει την έρευνα στα πανεπιστήμιά της ώστε να δημιουργήσει τα μελλοντικά προϊόντα με την υψηλή προστιθέμενη αξία.

Το να ελκύεις ξένες επενδύσεις είναι μια σημαντική επιχειρηματική διαδικασία ανέφερε ο κ. Flinter. Δεν μπορείς απλώς να μειώσεις τα γραφειοκρατικά και φορολογικά εμπόδια και να περιμένεις παθητικά να σου έρθουν οι επενδύσεις. Απαιτεί έρευνα της διεθνούς αγοράς, δημιουργία πλέγματος σχέσεων και χτίσιμο εμπιστοσύνης σε διεθνές επίπεδο, εξειδίκευση σε τομείς με αυξημένη προστιθέμενη αξία για τους εγχώριους παραγωγείς. Δεν υπάρχει μια τέτοια πολιτική στην Ελλάδα. Οι κκ. Γεωργιάδης και Χατζηδάκης, για παράδειγμα, αναφέρουν στο βιβλίο τους ότι «Ενώ η Ελλάδα των 11 εκατομμυρίων πολιτών διαθέτει μόνο ένα γραφείο υποστήριξης ξένων επενδυτών στην Αθήνα, η Ιρλανδία των 4 εκατομμυρίων κατοίκων έχει 22 ανά τον κόσμο» (σελ. 77).

Ο κ. Flinter έμμεσα απάντησε στο αρχικό μας ερώτημα για το αν η εμπειρία της Κέλτικης Τίγρης ήταν ζήτημα τύχης, παραθέτοντας πειστικά

⁴ Οι κκ. Νίκος Γεωργιάδης και Κώστας Χατζηδάκης στο βιβλίο τους, «Χελώνες και Τίγρεις: Οι προκλήσεις της ανάπτυξης και το Δ' ΚΠΣ», σελ. 67, αναφέρουν ότι «κανένα ελληνικό πανεπιστήμιο δεν βρίσκεται στον κατάλογο των 200 καλύτερων στον κόσμο».

επιχειρήματα ότι η ανάπτυξη της Ιρλανδίας δεν ήταν ζήτημα τύχης, δηλαδή ότι απλώς έγινε στην κατάλληλη χρονική στιγμή. Ήταν το αποτέλεσμα τόσο μιας επίμονης μακροχρόνιας προσπάθειας όσο και της αποτελεσματικής λειτουργίας του Δημόσιου τομέα, που **λειτουργούσε με ιδιωτικοοικονομικά κριτήρια**. Στο IDA, όπου προΐστατο για παράδειγμα, τα στελέχη πληρώνονταν με αμοιβές ανάλογες του ύψους των ξένων επενδύσεων που έφερναν στη χώρα! Οι δημόσιες υπηρεσίες της Ιρλανδίας, η διπλωματία τους, ήταν και είναι δίπλα στους επιχειρηματίες. Σπρώχνουν τις εγχώριες επιχειρήσεις του σε διεθνές επίπεδο. Υπάρχει κουλτούρα επιχειρηματικότητας. Δεν είμαι σίγουρος ότι υπάρχει ανάλογη κουλτούρα στην ελληνική διπλωματία και στους ελληνικούς δημόσιους φορείς, ούτε ότι υπάρχει κεντρική πολιτική ενίσχυσης αυτής της κουλτούρας.

Το δίδαγμα για την Ελλάδα είναι ότι χρειάζεται το κράτος να έχει υπομονή, μακρόπνοη στρατηγική και να δρα και να σκέφτεται ως επιχειρηματίας ώστε να μπορεί να συνδράμει τον επιχειρηματία χωρίς να τον υποκαθιστά. Το κράτος πρέπει να γίνει πιο αποτελεσματικό. Οι Έλληνες, γενικότερα, πρέπει να αυτό-απασχολούνται όχι μόνο από ανάγκη, όπως αναφέρει η ετήσια σχετική επισκόπηση-μελέτη του I.O.B.E., αλλά από τη διάθεση να καινοτομούν και να δημιουργούν. Μπορούμε να πετύχουμε κάτι τέτοιο και στην Ελλάδα; Προφανώς, η επιχειρηματικότητα δεν ενσωματώνεται σε μια κοινωνία από τη μια μέρα στην άλλη, ούτε είναι αποτέλεσμα μιας μόνο πολιτικής.

Ο κ. Καραμούζης ανέφερε ότι όχι μόνο το κράτος είναι αναποτελεσματικό, αλλά ακόμα και ο μέσος πολίτης βλέπει με καχυποψία την επιχειρηματικότητα και την ιδιωτική πρωτοβουλία. Αν αυτό ισχύει εκτεταμένα στην ελληνική κοινωνία, πώς μεταστρέφεται; Αν εμείς οι ίδιοι δεν πειστούμε για την ανάγκη της ιδιωτικής πρωτοβουλίας και της καινοτομίας, πώς θα προσελκύσουμε ξένες επενδύσεις; Πώς θα μπορέσουμε μάλιστα να προσελκύσουμε ξένες επενδύσεις σε τομείς που δεν ανταγωνίζονται δικές μας επιχειρήσεις; Γνωρίζουμε, για παράδειγμα, τι προϊόντα και ποιες υπηρεσίες θέλουμε να παραχθούν στην Ελλάδα και που τώρα δεν μπορούμε με ίδια μέσα να τα παράγουμε εμείς; Έχουμε κάνει έρευνα διεθνούς αγοράς για

προϊόντα υψηλής διεθνούς προστιθέμενης αξίας όπως κάνουν οι Ιρλανδοί; Ας το αναλογιστούμε.

Σήμερα, όλοι στην Ελλάδα έχουμε το ερώτημα: **Από πού θα έρθει η ανάπτυξη στη χώρα μας;** Ποια είναι τα δικά μας συγκριτικά πλεονεκτήματα; Ποιοι τομείς της οικονομίας αναμένεται να ευδοκιμήσουν στο μέλλον; Αυτό είναι ένα μεγάλο ερώτημα, που παραμένει πάντα επίκαιρο.⁵ Ανέφερε η κα. Λουρή-Δενδρινού ότι η Ελλάδα μπορεί να γίνει κέντρο στη Νοτιο-Ανατολική Ευρώπη. Το έλεγε η προηγούμενη κυβέρνηση, το λέει και η σημερινή. Το ερώτημα είναι το πώς μπορεί να γίνει και αν αρκούν οι μέχρι σήμερα επενδύσεις και ο εκσυγχρονισμός της χώρας μας στις απαιτήσεις των πολυεθνικών εταιρειών ή όποιων άλλων αποφασίσουν να έρθουν να εγκατασταθούν μονίμως στην Ελλάδα. Όλοι γνωρίζουμε ότι οι ελληνικές επιχειρήσεις ήταν από τις πρώτες που έτρεξαν στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης και στη συνέχεια τις ακολούθησαν και οι ελληνικές τράπεζες. Οι ελληνικές επενδύσεις στις χώρες αυτές είναι υψηλές. Όμως, άλλο η επένδυση στις χώρες αυτές και άλλο η επένδυση στην Ελλάδα ώστε να γίνει το κέντρο στην ευρύτερη περιοχή και να επιθυμούν να την έχουν ως βάση για τις οικονομικές δραστηριότητές τους οι ξένες εταιρείες.

Στο τομέα του τουρισμού για παράδειγμα, έχουμε σκοπό να φέρουμε ένα εκατομμύριο Βορειο-Ευρωπαίους για να ζουν στη χώρα μας τουλάχιστον έξι μήνες; Αν έχουμε, ποιο είναι το επιχειρηματικό μας σχέδιο; Έχουμε σκεφτεί ότι τέτοια ανάπτυξη συνεπάγεται και αναβάθμιση των υποδομών και των υπηρεσιών στο χώρο της Υγείας;

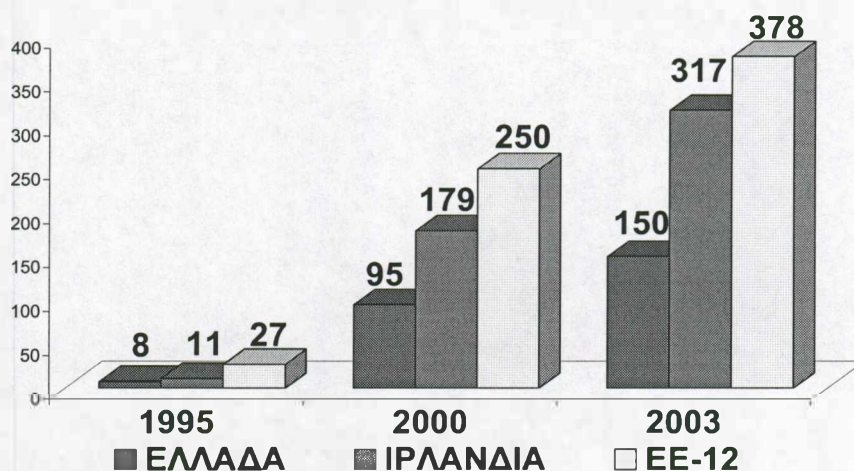
Ας αναφέρω και ένα τρίτο σημαντικό παράδειγμα. Θέλουμε να γίνουμε κέντρο ηλεκτρονικού εμπορίου στην ευρύτερη περιοχή; Θέλουμε να αυξήσουμε την παραγωγικότητα και τη διαφάνεια στο δημόσιο τομέα

⁵ Βλέπετε τα άρθρα στο τόμο, «Οικονομικές Επιδόσεις και Προοπτικές της Ελλάδος», επιμέλεια έκδοσης: Ralph C. Bryant, Νικόλαος Χ. Γκαργκάνας και Γεώργιος Σ. Ταβλάς, Τράπεζα της Ελλάδος και The Brookings Institution, 2001, ISBN: 960-87147-3-7. Μια ανάλυση για τις μελλοντικές προοπτικές περιέχεται σε άρθρο του υπογράφοντος, «Οι στόχοι της οικονομικής πολιτικής την επόμενη δεκαετία», Επιλογή, Τάσεις 2005, σελ. 76-81.

εισάγοντας την πληροφορική; Άλλωστε μόνο με την εισαγωγή της πληροφορικής στο δημόσιο τομέα υπάρχει ελπίδα αύξησης της παραγωγικότητας του κράτους, εξυπηρέτησης του πολίτη, αύξησης της φορολογικής βάσης, ενίσχυσης της διαφάνειας και πάταξης της διαφθοράς. Μα πώς θα γίνει κάτι τέτοιο, αφού ακόμα και τα χρήματα του Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης για τα ευρυζωνικά δίκτυα συνεχίζουν να λιμνάζουν, και με την προηγούμενη κυβέρνηση και με τη σημερινή; Αφού ακόμα και την απλή πρόσβαση στο διαδίκτυο, η οποία δεν απαιτεί υποδομές υψηλής τεχνολογίας, την πληρώνουμε ως Έλληνες καταναλωτές πανάκριβα είναι φυσικό να υστερούμε ως τελικοί χρήστες σε σχέση με την υπόλοιπη Ευρώπη (Διάγραμμα 19).

Διάγραμμα 19: Πρόσβαση στο Διαδίκτυο
(ανά 1000 κατοίκους)

Η Ελλάδα έχει να καλύψει μεγάλη απόσταση

Πηγή: World Bank

Γ.3 Οι κίνδυνοι

Στη σημερινή μας συζήτηση δεν μιλήσαμε σχεδόν καθόλου για τους κινδύνους που αντιμετωπίζει τόσο η Ιρλανδία όσο και η Ελλάδα. Στην Ιρλανδία σήμερα έχει ανοίξει μια μεγάλη συζήτηση γι' αυτό το θέμα. Όταν μελετούμε την πορεία άλλων χωρών, τις οποίες χρησιμοποιούμε ως παράδειγμα προς μίμηση, καλό είναι να βλέπουμε και τα πιθανά ρίσκα της δικής τους αναπτυξιακής στρατηγικής.

Είναι γεγονός ότι τόσο η Ιρλανδία όσο και η Ελλάδα αντιμετωπίζουν εξωγενείς κινδύνους, που μπορούν να αναστρέψουν τους υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης των τελευταίων ετών και στις δύο χώρες. Η Ιρλανδία σήμερα είναι η χώρα-θαύμα, αλλά θυμηθείτε τι συνέβη τα τελευταία 15 χρόνια σε μια άλλη χώρα-θαύμα της δεκαετίας του 1970 και 1980, την Ιαπωνία: Πλήρης στασιμότητα, που μόλις τον τελευταίο χρόνο φαίνεται να αντιστρέφεται. Σε μια παγκόσμια οικονομία που διαρκώς τρέχει τίποτα δεν είναι δεδομένο. Άλλωστε, η παγκοσμιοποίηση σήμερα είναι παντού (Διάγραμμα 17, 18α, 18β) και αλλάζει συνεχώς τους όρους του παγκόσμιου ανταγωνισμού.

Ο κ. Flintner ανέφερε ότι η Ιρλανδία πρέπει να αλλάζει διαρκώς και ότι οι αλλαγές σε μια επιτυχημένη οικονομία είναι πολύ πιο δύσκολες από τις αλλαγές μιας οικονομίας σε κρίση. Για την Ιρλανδία το ρίσκο σήμερα πηγάζει από το γεγονός ότι πρέπει να βρίσκεται συνεχώς στην αιχμή της καινοτομίας. Το ρίσκο πηγάζει και από το τι θα συμβεί αν η καινοτομία δημιουργείται κυρίως από τις ξένες εταιρείες, οι οποίες θα μπορούσαν μια μέρα να φύγουν όσο γρήγορα ήρθαν. Αυτό έχει μικρή πιθανότητα, αλλά δεν παύει να είναι σημαντικό ρίσκο.

Για την Ελλάδα, ο πρώτος μεγάλος εξωγενής κίνδυνος είναι πιο πεζός: Πηγάζει από το υψηλό δημόσιο χρέος και, μεσοπρόθεσμα, από την επερχόμενη σταδιακή άνοδο των διεθνών επιτοκίων που θα το επιβαρύνουν. Τα επιτόκια την τελευταία δεκαετία ήταν ασυνήθιστα χαμηλά (Διάγραμμα 20) και αναμένεται να αυξηθούν, όχι όμως σε πολύ υψηλά επίπεδα, όπως σε

ορισμένες περιόδους του παρελθόντος, επειδή σήμερα οι κεντρικές τράπεζες έχουν αποκτήσει αξιοπιστία στη μάχη κατά του πληθωρισμού.

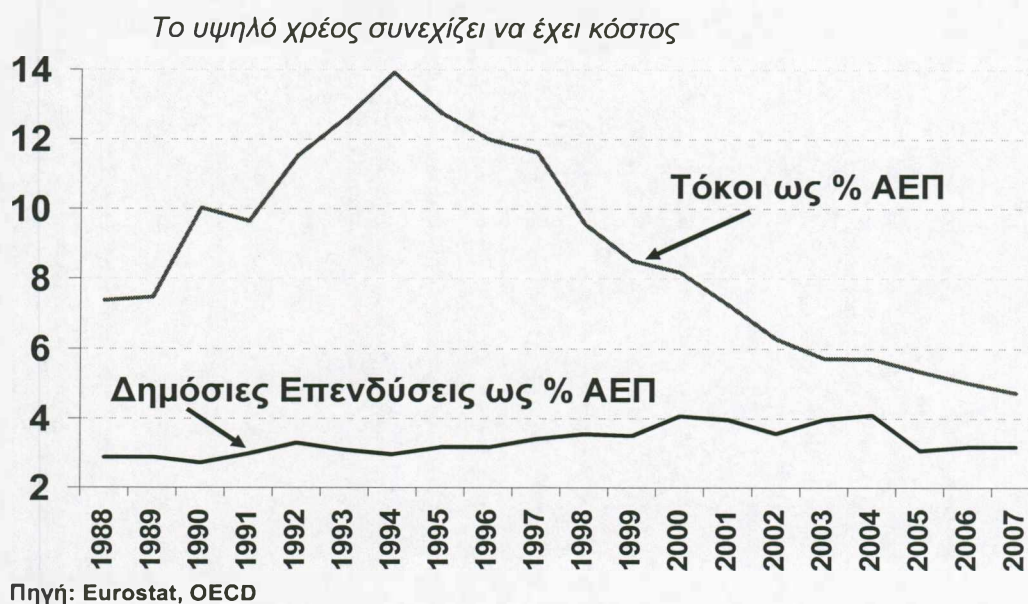
Διάγραμμα 20: 10-ετές και 3-μηνιαίο επιτόκιο στην Ευρώπη

Ο κίνδυνος του υψηλού χρέους στην Ελλάδα δεν προέρχεται μόνο από την πορεία των επιτοκίων. Προέρχεται και από το γεγονός ότι το ίδιο το υψηλό χρέος περιορίζει το εύρος και την ευελιξία της δημοσιονομικής πολιτικής της χώρας, κάτι που αυξάνει τις πιθανότητες αρνητικών εξελίξεων. Με την ένταξη στην Ευρωζώνη, η Ελλάδα έχασε τα εργαλεία της νομισματικής και συναλλαγματικής πολιτικής.⁶ Η οικονομική πολιτική εφαρμόζεται κυρίως μέσω της δημοσιονομικής πολιτικής, η οποία όμως και αυτή έχει χάσει τη δυνατότητα αντίδρασης σε πιθανές εξωτερικές διαταράξεις, ακριβώς επειδή το υψηλό χρέος εμποδίζει την εφαρμογή επεκτατικής πολιτικής όταν δυνητικά χρειαστεί. Μια απλή σύγκριση των δαπανών για τόκους με τις δαπάνες για δημόσιες επενδύσεις φανερώνει το μέγεθος ενός προβλήματος, που παραμένει και σήμερα παρά την πτώση των επιτοκίων (Διάγραμμα 21).

⁶ Για μια ανάλυση των επιπτώσεων της ένταξης στην Ευρωζώνη, βλέπετε το βιβλίο των Φ. Σαχινίδη και Γκ. Χαρδούβελι, «Ευρώ: Ένα νόμισμα για την Ευρώπη», Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος, 1999.

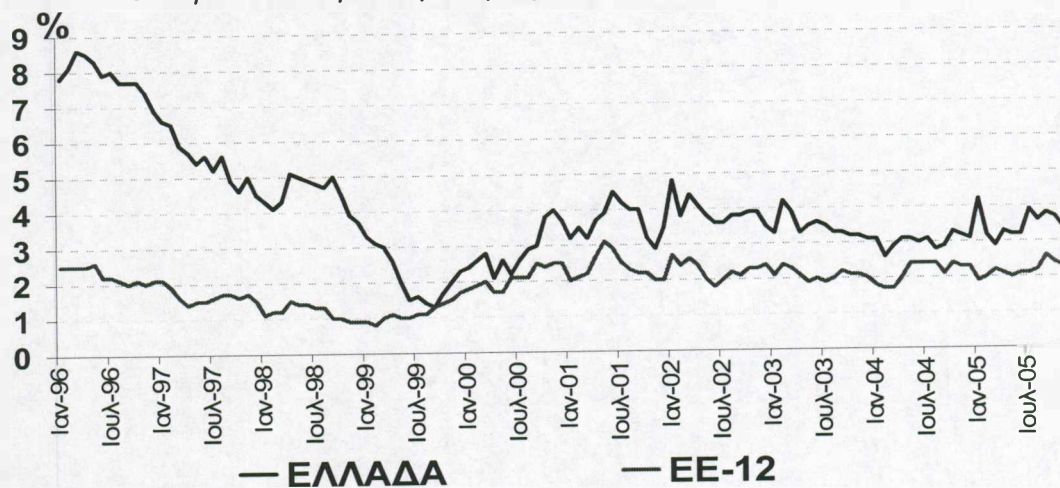
Διάγραμμα 21: Σύγκριση δημόσιων επενδύσεων και εξυπηρέτησης δημοσίου χρέους στην Ελλάδα

Υπάρχει, όμως, και ένας δεύτερος μεγάλος εξωγενής κίνδυνος στην ελληνική οικονομία, ο κίνδυνος του εφησυχασμού λόγω ΟΝΕ. Η ένταξη στην Ευρωζώνη είχε θετικά αποτελέσματα, αλλά αποκρύπτει και ορισμένες μακροοικονομικές ανισορροπίες από τα μάτια των πολιτών και των πολιτικών, με αποτέλεσμα να καθυστερούν τα αναγκαία μέτρα. Η ανισορροπία στο χώρο της απασχόλησης και της ανεργίας είναι εμφανής και ήδη τη συζητήσαμε. Υπάρχουν και δύο άλλες σημαντικές ανισορροπίες, όπου ο κίνδυνος εφησυχασμού είναι μεγάλος. Η πρώτη ανισορροπία είναι ο υψηλότερος πληθωρισμός στην Ελλάδα από τις υπόλοιπες χώρες της Ευρωζώνης. Αν και ο πληθωρισμός μειώθηκε δραματικά σε σχέση με τα 10-15 χρόνια νωρίτερα, η θετική διαφορά του με τις υπόλοιπες χώρες της Ευρωζώνης ροκανίζει την ανταγωνιστικότητα τιμών των ελληνικών προϊόντων σε σχέση με τις χώρες αυτές, χωρίς να μπορούν οι ελληνικές αρχές να αλλάξουν την ισοτιμία για να επαναφέρουν την ισορροπία στην ανταγωνιστικότητα. Παλαιότερα, η αγορά θα «τιμωρούσε» την Ελλάδα γι' αυτή τη διαφορά είτε με υψηλότερα ελληνικά επιτόκια είτε πιέζοντας τη δραχμή προς την κατεύθυνση της διολίσθησης. Σήμερα τέτοιος αυτόματος μηχανισμός δεν υπάρχει.

Διάγραμμα 22: Πληθωρισμός στην Ελλάδα και την Ευρωζώνη

Ο υψηλότερος ελληνικός πληθωρισμός ροκανίζει την ανταγωνιστικότητα στην Ευρωζώνη

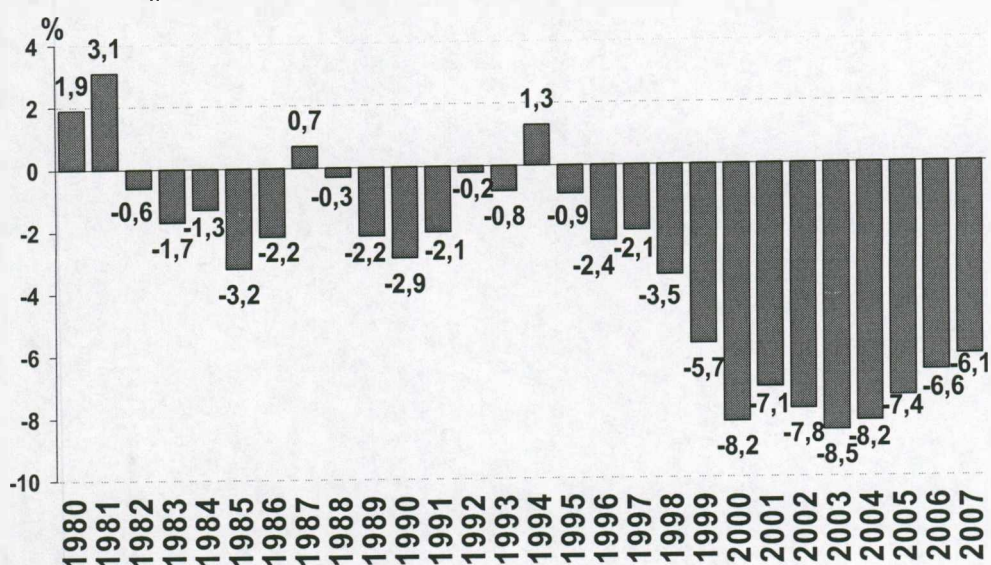

Πηγή: Eurostat

Μια παρόμοια ανισορροπία εμφανίζεται στο έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών, το οποίο επιδεινώθηκε μετά την ένταξη στην Ευρωζώνη (Διάγραμμα 23), χωρίς να υπάρχει αυτόματος μηχανισμός της αγοράς που να μπορεί να διορθώσει την ανισορροπία.

Διάγραμμα 23: Ελλάδα: Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών ως % ΑΕΠ

Σημαντική επιδείνωση στο έλλειμμα με την ένταξη στην Ευρωζώνη

Πηγή: European Commission 2005

Ο κίνδυνος εφησυχασμού είναι ακόμα μεγαλύτερος στην περίπτωση των μελλοντικών υποχρεώσεων του ασφαλιστικού συστήματος, αφού είναι κάτι που σήμερα δεν είναι άμεσα ορατό στον πολίτη. Κι όμως, προηγούμενη μελέτη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής δείχνει ότι η επιδείνωση των δημοσιονομικών δαπανών για τις συντάξεις είναι πολύ μεγαλύτερη στην Ελλάδα από όλες τις υπόλοιπες χώρες της ΕΕ-15.

Πίνακας 2:

Προβλέψεις για τα έξοδα του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης
(% ΑΕΠ, Άσκηση Ευρωπαϊκής Επιτροπής 2001)

	2000	2005	2010	2020	2030	2040	2050	σωρευτική επιδείνωση 2000-50
BE	10,0	9,5	9,9	11,4	13,3	13,7	13,3	3,3
DK	10,5	11,3	12,5	13,8	14,5	14,0	13,3	2,9
DE	11,8	11,4	11,2	12,6	15,5	16,6	16,9	5,0
EL	12,6	12,4	12,6	15,4	19,6	23,8	24,8	12,2
ES	9,4	8,8	8,9	9,9	12,6	16,0	17,3	7,9
FR	12,1	12,2	13,1	15,0	16,0	15,8		3,8
IE	4,6	4,5	5,0	6,7	7,6	8,3	9,0	4,4
IT	13,8	13,8	13,9	14,8	15,7	15,7	14,1	0,3
LU	7,4	7,4	7,5	8,2	9,2	9,5	9,3	1,9
NL	7,9	8,3	9,1	11,1	13,1	14,1	13,6	5,7
AT	14,5	14,5	14,9	16,0	18,1	18,3	17,0	2,5
PT	9,8	10,9	11,8	13,1	13,6	13,8	13,2	3,4
FI	11,3	10,9	11,6	12,9	14,9	16,0	15,9	4,7
SE	9,0	9,2	9,6	10,7	11,4	11,4	10,7	1,7
UK	5,5	5,3	5,1	4,9	5,2	5,0	4,4	-1,1

Δ. Συμπέρασμα

Τόσο η Ιρλανδία όσο και η Ελλάδα είναι χώρες με υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης τα τελευταία 10 χρόνια. Στην Ιρλανδία, όμως, οι ρυθμοί αυτοί ήταν ιδιαίτερα μεγάλοι, η απασχόληση αυξήθηκε εκπληκτικά, έγινε μιάμιση περίπου φορά μεγαλύτερη του αρχικού μεγέθους της στη δεκαετία του 1980, ενώ η οικονομία της ανταγωνίζεται τις μεγάλες και πλουσιότερες χώρες του κόσμου

σε τομείς αιχμής και υψηλής προστιθέμενης αξίας. Μπορεί η Ελλάδα να επιτύχει ένα δεύτερο «ιρλανδικό θαύμα» και να πραγματοποιήσει το μεγάλο άλμα σύγκλισης του βιοτικού της επιπέδου προς το αντίστοιχο των πλουσιότερων χωρών της Ευρώπης; Τι μπορεί να κάνει η χώρα μας προς αυτή την κατεύθυνση, ιδιαίτερα σε μια εποχή με δημοσιονομικές δυσκολίες;

Η απάντηση στο αναπτυξιακό πρόβλημα είναι να βρούμε συνετές λύσεις με πολλαπλασιαστικά οφέλη για την οικονομία, αλλά που να μην επιβαρύνουν υπέρμετρα τον προϋπολογισμό. Υπάρχουν τέτοιες έξυπνες λύσεις; Η σημερινή συζήτηση κατέληξε ότι απαιτούνται:

- Ένα πιο αποτελεσματικό κράτος με στελέχη της δημόσιας διοίκησης που να μπορούν να σκέφτονται ως επιχειρηματίες, χωρίς να τους υποκαθιστούν
- Μια γενικότερη κουλτούρα επιχειρηματικότητας στον πληθυσμό
- Σταδιακή μείωση του δημόσιου χρέους, αλλά και των καταναλωτικών δαπανών της Γενικής Κυβέρνησης ως ποσοστού του ΑΕΠ, ιδιαίτερα ενόψει της μελλοντικής επιβάρυνσης των δημόσιων οικονομικών από τις συντάξεις του πληθυσμού που γηράσκει
- Επένδυση στην ποιότητα της παιδείας και της κατάρτισης και έλεγχο στην κατανομή των πόρων έπειτα από διαφανή αξιολόγηση
- Επένδυση στις υποδομές πληροφορικής και τηλεπικοινωνιών και γρηγορότερη ενσωμάτωσή τους στο Δημόσιο τομέα
- Ενεργές πολιτικές απασχόλησης, ιδιαίτερα με στόχο την αύξηση της μερικής απασχόλησης των γυναικών
- Σαφή χρονοδιαγράμματα στην εφαρμογή του Εθνικού Προγράμματος Μεταρρυθμίσεων και ποσοτική σύνδεσή του με τους επιμέρους στόχους της διαδικασίας της Λισσαβόνας
- Επιμονή και συνέπεια στις μακροπρόθεσμες πολιτικές, παρά τα όποια βραχυχρόνια προβλήματα και το πολιτικό κόστος
- Κοινωνική συναίνεση για τον κύριο κορμό της οικονομικής πολιτικής.

Σήμερα στη χώρα μας, μετά την είσοδο στην Ευρωζώνη και το πέρας των Ολυμπιακών Αγώνων, και μέσα σε ένα ρευστό διεθνές περιβάλλον με ανοικτά σύνορα και αυξημένη κινητικότητα αγαθών, υπηρεσιών και

κεφαλαίων, τα προβλήματα είναι διαρκή, η ευελιξία στην εγχώρια οικονομική πολιτική περιορισμένη, οι κανόνες του ανταγωνισμού συνεχώς μεταβάλλονται και οι τριβές μεταξύ των φορέων, των επιχειρηματιών ή των κομμάτων, είναι φυσιολογικές και αναμενόμενες. Στο άμεσο και μεσοπρόθεσμο διάστημα, τα υψηλά δημοσιονομικά ελλείμματα περιορίζουν ακόμα περισσότερο τους βαθμούς ελευθερίας στην οικονομική πολιτική, ενώ οι κίνδυνοι στον τομέα των επενδύσεων, ιδιωτικών και δημόσιων, καθώς και στην ικανότητα συλλογής φόρων είναι υπαρκτοί και πιθανόν να καθορίσουν αν η χώρα μας καταφέρει ή όχι να συνεχίσει τους υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης της περασμένης δεκαετίας.

Πιο μακροπρόθεσμα, η μείωση του δημόσιου χρέους και η εξεύρεση λύσης στο ασφαλιστικό σε συνδυασμό με την τόνωση της ποιότητας στην εκπαίδευση και της καινοτομίας και επιχειρηματικότητας αναμένεται να προσδιορίσουν την πιθανότητα η Ελλάδα να κάνει ένα ποιοτικό άλμα προς τα μπρος, να μπορέσει δηλαδή να επιτύχει ρυθμούς ανάπτυξης, ικανούς για την πραγματική σύγκλιση, μια σύγκλιση στο βιοτικό επίπεδο, την ποιότητα των κοινωνικών υπηρεσιών και την ποιότητα ζωής, όπως έκαμε και η Ιρλανδία.

Σήμερα στη χώρα μας υπάρχει μια αισιοδοξία για το μέλλον, η οποία συνεχίζει να σπρώχνει τις επενδύσεις και, ιδιαίτερα, την κατανάλωση. Όμως η αισιοδοξία δεν αρκεί. Οικονομική ανάπτυξη που να έχει διάρκεια απαιτεί επέκταση των επενδύσεων σε τομείς που η Ελλάδα έχει συγκριτικά πλεονεκτήματα. Απαιτεί, επίσης, και ένα πλέγμα μεταρρυθμίσεων στο εγχώριο οικονομικό και κοινωνικό περιβάλλον, όπως περιγράψαμε. Απαιτεί συνεχή προσπάθεια, εγρήγορση και σωστές και συνετές επιλογές τόσο από τον ιδιωτικό όσο και από το δημόσιο τομέα. Οι Ιρλανδοί απέδειξαν ότι κάτι τέτοιο είναι εφικτό.

E. Βιβλιογραφία (ξενόγλωσση)

- Bank for International Settlements, **Triennial Central Bank Survey**, March 2005
- Barry, Frank, "Tax Policy, FDI and the Irish Economic Boom of the 1990s," **Economic Analysis and Policy**, 33(2), 221-36, 2002.
- Barry, Frank, "Irish Economic Development over Three Decades of EU Membership," **Czech Journal of Economics and Finance** 53(9-10), 394-412, 2003.
- Barry, Frank, "European Union Regional Aid and Irish Economic Development", World Bank, 2004.
- Blanchard, Olivier, "Comment." **Brookings Papers on Economic Activity**, 1:2002, 292-304.
- Cerra, Valerie, Jarkko Soikkeli and Sweta C.Saxena, "How Competitive Is Irish Manufacturing?" **Economic and Social Review** (ESR), 34(2), 173-93, 2003.
- Geary, Frank and Tom Stark, "Examining Ireland's Post-famine Economic Growth Performance," **The Economic Journal**, October, 112, pp. 919-935, 2002.
- Gottheil, Fred, "Ireland: What's Celtic about the Celtic Tiger?," **Quarterly Review of Economics and Finance**, 43(5), 720-37, 2003.
- Honohan, Patrick and Brendan Walsh, "Catching up with the Leaders: The Irish Hare," **Brookings Papers on Economic Activity**, 1: 1-77, 2002.
- International Monetary Fund, "Ireland, Selected Issues, IMF Country Report No. 04/349," September 2, 2004.
- Keane, Michael J., "Ireland in the 1990s: The Problem of Unbalanced Regional Development," in **The Irish economy in transition: Successes, problems, and prospects**, Munley, Vincent G., Thornton, Robert J. and Aronson, J. Richard, eds., 205-23, 2002.
- Kirby, Peadar, "Development Theory and the Celtic Tiger," **European Journal of Development Research**, 16(2), 301-28, 2002.
- Konya, Laszlo, "Export-Led Growth, Growth-Driven Export, Both or None? Granger Causality Analysis on OECD Countries," **Applied Econometrics and International Development** 4(1), 73-94, 2004.
- Leddin, Anthony J. and Brendan M. Walsh, **The Macroeconomy of Ireland**, Fourth edition, Gill and Macmillan, 1998.

Munley, Vincent G., Robert J. Thornton, and Richard J. Aronson, «The Irish economy in transition: Successes, problems, and prospects,» **Contemporary Studies in Economic and Financial Analysis**, Elsevier Science, 2002.

OECD Economic Surveys, "**Ireland**", Volume 2003/9, July 2003.

Powell, Benjamin, "Economic Freedom and Growth: The Case of the Celtic Tiger," **Cato Journal** 22(3), 431-48, 2003.

Turok, Ivan, "Innovation in Local Governance: The Irish Partnership Model, Local partnerships for better governance," OECD, Washington, D. C., 135-73, 2002.

Whelan, Chris, T. and Richard Layte, "Economic Boom and Social Mobility: The Irish Experience," ESRI Working Paper No. 154, 2004.

Βιβλιογραφία (ελληνόγλωσση)

- Bryant, Ralph C., Νικόλαος Χ. Γκαργκάνας και Γεώργιος Σ. Ταβλάς, επιμέλεια έκδοσης: **Οικονομικές Επιδόσεις και Προοπτικές της Ελλάδος**. Τράπεζα της Ελλάδος και The Brookings Institution, 2001, ISBN: 960-87147-3-7.
- Flinter, Dan, «Η μεταμόρφωση της ιρλανδικής οικονομίας: Ο ρόλος της δημόσιας πολιτικής», στον παρόντα τόμο, 2006.
- McArdle, Pat, «Η άποψη του ιδιωτικού τομέα για την εμπειρία της Κέλτικης Τίγρης», στον παρόντα τόμο, 2006.
- Γεωργιάδης, Νίκος και Κωστής Χατζηδάκης, **Χελώνες και Τίγρεις: Οι προκλήσεις της ανάπτυξης και το Δ' ΚΠΣ**, εκδόσεις KNOWSYS, Μάιος 2005, ISBN: 960-87800-1-2
- Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών, **Η Επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα**, Συντονιστής: Σταύρος Ιωαννίδης, 2004.
- Λουρή-Δενδρινού, Ελένη, «Από το ιρλανδικό μοντέλο στη στρατηγική της Λισσαβόνας: Η ελληνική πορεία προς την ανταγωνιστικότητα» στον παρόντα τόμο, 2006.
- Μπαλφούσια, Στέλλα και Ηρακλής Πολεμαρχάκης, «Συγκριτική ανάλυση των παραγόντων που συνέβαλαν στην ανάπτυξη στην Ιρλανδία και την Ελλάδα», στον παρόντα τόμο, 2006.
- Σαχινίδης, Φίλιππος Δ. και Γκίκας Α. Χαρδούβελης, **Ευρώ: Ένα νόμισμα για την Ευρώπη**, Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος, 1999, ISBN: 960-86146-2-7.
- Σημίτης, Κώστας, **Πολιτική για μια δημιουργική Ελλάδα: 1996-2004**, Εκδόσεις Πόλις, 2005, ISBN: 960-4350767.
- Υπουργείο Ανάπτυξης, Ειδική Γραμματεία για την Ανταγωνιστικότητα, **Διερεύνηση των Διεθνών Δεικτών Ανταγωνιστικότητας και Εκτίμηση του Κόστους από την Έλλειψη Ανταγωνιστικότητας στην Ελληνική Οικονομία**, Μάρτιος 2005
- Χαρδούβελης, Γκίκας Α., «Οι στόχοι της οικονομικής πολιτικής την επόμενη δεκαετία», **Επιλογή, Τάσεις 2005**, σελ. 76-81.